

Türkiye Cumhuriyeti
Ticaret Bakanlığı

Republic of Turkey
Ministry of Trade

NAİROBİ TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

SAĞLIK SEKTÖRÜ ÜLKE RAPORU

İlaç - Tıbbi Cihaz

KENYA

Hazırlayan: Dr. Mustafa ALICI

Nairobi Ticaret Müşaviri

Nairobi, 2024

KENYA SAĞLIK SEKTÖRÜ ÜLKE RAPORU

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	ii
TABLolar LİSTESİ	iv
YASAL UYARI.....	v
1. Küresel bakış.....	1
1.1. Sağlık ürünlerinin küresel ticareti	1
1.1.1. Sektörde en fazla ithalatı olan ilk 20 ülke	1
1.1.2. Sektörde en fazla ihracatı olan ilk 20 ülke	2
2. Kenya'nın sağlık sektöründe dış ticareti	3
2.1. Kenya'nın en fazla ithalat gerçekleştirdiği ilk 20 ülke ve Türkiye	3
2.2. Ülkenin en fazla ihracat gerçekleştirdiği ilk 20 ülke ve Türkiye	5
2.3. Kenya'nın dörtlü tarife bazında en fazla ithalat yaptığı ürünler.....	5
2.4. Kenya'nın dörtlü tarife bazında en fazla ihracat yaptığı ürünler.....	7
2.5. Ülkemiz açısından potansiyel ürünlere ilişkin değerlendirme	9
3. Ülke pazarına genel bakış.....	10
3.1. İlgili sektörde pazar büyüklüğü.....	10
3.2. Önemli oyuncular (üretici yerli firmalar, önemli ithalatçılar, diğer ülkelerden önemli ihracatçılar).....	12
3.3. Yerel üretim ve ihracatçı ülkelerin pazardaki payı.....	14
3.4. Tüketici tercihleri	14
3.5. Sektörde pazara giriş	14
3.6. Paralel ithalat.....	16
3.7. Hedef Bölgeler/Şehirler/Eyaletler	16
3.8. Firma bulma	17
3.9. İlgili Oda/Birlik/Dernek/STKlar hakkında bilgi	17
3.10. İlgili fuarlar hakkında bilgi.....	18
3.11. İhaleler hakkında bilgi.....	18
3.12. Devlete ürün satışı	18
3.13. İthalatçı firma bilgisi alınabilecek açık kaynaklar.....	19
3.14. Kenya'nın, ülkemiz ve diğer ülkelerle STA/Tercihli Ticaret Anlaşmaları hakkında bilgi .	19
3.14.1. Doğu Afrika Birliği	20
3.14.2. Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA)	21
3.15. Zorunlu belgeler	21
3.16. Standartlar	22

3.17.	Etiketleme ve ambalajlama	22
3.18.	Lojistik (nakliye süresi, en fazla tercih edilen taşıma modları, güzergahlar v.b.).....	23
3.19.	Dağıtım kanalları (acente, distribütör, temsil, doğrudan son kullanıcıya satış, mağaza kiralama vb.) perakende satışlar	23
3.20.	E-Ticaret.....	24
3.21.	Satış sonrası hizmetler	24
3.22.	Reklam ve pazarlama	25
3.23.	İş yapma kolaylığı, iş kültürü	25
3.24.	İthalat vergileri (gümrük vergisi, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, ilave gümrük vergisi, anti damping vergisi vb.).....	26
3.25.	Ödeme şekilleri (mevcut durum/tavsiye edilen ödeme şekilleri)	28
3.26.	Tarife dışı engeller.....	29
4.	Fırsatlar ve tehditler.....	29
5.	Görüş ve Değerlendirmeler	30
6.	Yatırımcılar için yararlı bilgiler	30
6.1.	Faydalı linkler	30
6.2.	Ulaşılabilecek hukuki & mali danışmanlık şirket ve bürolarına ilişkin bilgiler	31
YASAL UYARI.....		31

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1: Sağlık sektöründe en fazla ithalat yapan ilk 20 ülke.....	2
Tablo 2: Sağlık sektöründe en fazla ihracat yapan ilk 20 ülke.....	2
Tablo 3: 30'uncu fasıl eczacılık ürünlerinde Kenya'nın ithalat yaptığı ilk 20 ülke	3
Tablo 4: 38'uncu fasıl muhtelif kimyasal maddelerde Kenya'nın ithalat yaptığı ilk 20 ülke	4
Tablo 5: 90'ıncı fasıl optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar alet ve cihazları, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların aksam, parça ve aksesuarında Kenya'nın ithalat yaptığı ilk 22 ülke	4
Tablo 6: Kenya'nın sağlık sektöründe en fazla ihracat yaptığı ilk 20 ülke	5
Tablo 7: 30'uncu fasıl eczacılık ürünleri – Kenya'nın tüm Dünya'dan ithalatı	5
Tablo 8: 38'uncu fasıl muhtelif kimyasal maddeler – Kenya'nın tüm Dünya'dan ithalatı	6
Tablo 9: 90'ıncı fasıl optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar alet ve cihazları, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların aksam, parça ve aksesuarı – Kenya'nın tüm Dünya'dan ithalatı	6
Tablo 10: 30'uncu fasıl eczacılık ürünleri – Kenya'nın tüm Dünya'dan ihracatı	7
Tablo 11: 38'uncu fasıl muhtelif kimyasal maddeler – Kenya'nın tüm Dünya'dan ihracatı	8
Tablo 12: 90'ıncı fasıl optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar alet ve cihazları, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların aksam, parça ve aksesuarı – Kenya'nın tüm Dünya'dan ihracatı.....	8
Tablo 13: Merkezi hükümet sağlık harcamaları (milyon Kenya Şilini)	10
Tablo 14: Tür ve sahipliğe göre sağlık tesisleri sayısı	10
Tablo 15: Tür ve sahipliğe göre sağlık tesisleri yatak sayısı.....	11
Tablo 16: Sağlık tesislerinde kayda geçen hastalık vakaları	12

YASAL UYARI

Burada yer alan bilgi, yorum ve tavsiyeler yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Burada yer alan ve hiçbir şekilde yönlendirici nitelikte olmayan içerik, yorum ve tavsiyeler genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Burada yer alan bilgiler Nairobi Ticaret Müşavirliği tarafından genel bilgilendirme amacı ile hazırlanmıştır.

Hiçbir şekilde yönlendirici nitelikte olmayan bu içerik, genel anlamda bilgi vermeyi amaçlamakta olup; bu içeriğin, müşterilerin ve diğer yatırımcıların alım satım kararlarını destekleyebilecek yeterli bilgileri kapsamayabileceği dikkate alınmalıdır. Bu sayfalarda yer alan çeşitli bilgi ve görüşlere dayanarak yapılacak ileriye dönük yatırımlar ve ticari işlemlerin sonuçlarından ya da ortaya çıkabilecek zararlardan Ticaret Bakanlığı sorumlu tutulamaz.

KENYA SAĞLIK SEKTÖRÜ ÜLKE RAPORU

1. Küresel bakış

Küresel sağlık sektörü, teknolojik gelişmeler, demografik değişimler ve gelişen hasta ihtiyaçları nedeniyle benzeri görülmemiş bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. COVID-19 etkileri hâlâ yaygın iş gücü sıkıntısına ve artan maliyetlere neden olmaktadır. Bu sürecin telafisinde Deloitte'un hazırladığı 2024 Global Health Care Sector Outlook raporuna göre sağlık hizmetleri süreçlerini kolaylaştırmada önemli bir rol oynayacağı tahmin edilen yapay zeka, yönetimden operasyonlara, tedarik zincirinden hasta bakımına kadar hassasiyet ve verimlilik vaat etmektedir. Sağlık kuruluşları hem çevresel kaygıları hem de maliyet tasarruflarını ele alan çevre dostu uygulamaları benimsedikçe sürdürülebilirlik ön plana çıkmaktadır. Artan maliyetlere yanıt olarak paydaşlar, değere dayalı bakım modellerinden iş gücü uyarlamalarına kadar yenilikçi stratejiler uygulayarak bu kritik dönemde sektörün geleceğini biçimlendirmektedirler.

Artan sağlık hizmetleri maliyetleri dünya çapında kalite, erişim ve karşılanabilirlik açısından zorluk teşkil etmektedir. COVID-19 salgını personel eksikliklerini, enflasyonu ve talep yığılmalarını yoğunlaştırarak maliyetleri daha da artırmıştır. Teknolojinin etkin olduğu modeller, daha verimli ve uygun maliyetli bakım sağlamak için potansiyel çözümler sunmaktadır. Sağlık hizmetlerinin artan maliyetinin üstesinden gelmek ve erişilebilirliği ve karşılanabilirliği artırmak için ülkeler, hizmet sunum modellerini geliştirmek üzere teknolojiden yararlanan yenilikçi çözümler keşfetmelidir. Buna; kaynak tahsisini optimize etmek, süreçleri kolaylaştırmak ve hasta bakımını kişiselleştirmek için tele sağlık, uzaktan izleme ve yapay zekânın kullanılması da dâhildir.

Küresel sağlık sektörü ciddi bir işçi sıkıntısıyla karşı karşıyadır ve tahminler 2030 yılına kadar 10 milyon işçi açığı olacağını göstermektedir (Deloitte, 2024). Bu açığa; tükenmişlik, sınırlı eğitim ve tecrübe, demografik değişiklikler ve göç oranları gibi çeşitli faktörler neden olmaktadır. Sağlık çalışanlarına olan talebin önümüzdeki on yılda %29 oranında artması beklenmektedir ve bu durum, bu kritik zorluğun üstesinden gelmek için dönüştürücü önlemlerin alınmasını gerektirmektedir.

İklim değişikliği, özellikle sağlık altyapısı zayıf olan düşük gelirli bölgelerde önemli sağlık riskleri yaratmaktadır. Sağlık sektörünün, iklim değişikliğinin hasta bakımı ve sağlık hizmeti sunumu üzerindeki etkisini azaltmak için uygulamalarını dönüştürmesi gerekmektedir.

1.1. Sağlık ürünlerinin küresel ticareti

Küresel ticaret ile alakalı fikir edinmek adına sağlık sektörü ile en alakalı olabilecek Uluslararası Harmonize Sistem Kodlarından (HS Kodu);

- **30'uncu fasıl** Eczacılık Ürünleri tamamı,

- **38'inci fasıl** Muhtelif Kimyasal Maddelerde 3821 ve 3822 nolu tarifeler ve

- **90'ıncı fasıl** Optik Alet ve Cihazlar, Fotoğraf, Sinema, Ölçü, Kontrol, Ayar Alet ve Cihazları, Tıbbi veya Cerrahi Alet ve Cihazlar; Bunların Aksam, Parça ve Aksesuarı içerisinde 9011, 9013, 9018, 9019, 9020, 9021, 9022, 9025, 9027 4'lü bazda tarifeler seçilmiştir.

Raporumuzun tamamında seçilen bu tarifeler üzerinden hareket edilmiştir.

1.1.1. Sektörde en fazla ithalatı olan ilk 20 ülke

Sağlık sektöründe en fazla ithalat yapan ülkelere baktığımızda; ilk 20'de Amerika ile beraber yoğunlukla Avrupa ülkeleri, bunların yanında Çin, Kore, Japonya gibi uzak doğu ülkelerine rastlanmaktadır. Türkiye, ithalat sıralamasında 26'ıncı Kenya ise 78'inci sıradadır.

Tablo 1: Sağlık sektöründe en fazla ithalat yapan ilk 20 ülke

Sıra	Ülke	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
	World	1.324.341.952	1.329.605.076	1.311.895.322
1	United States of America	226.529.168	250.917.561	263.376.111
2	Germany	115.398.499	114.191.316	107.033.462
3	Belgium	82.171.673	92.477.635	84.265.709
4	China	104.876.735	81.233.185	83.364.487
5	Switzerland	49.328.556	55.855.165	65.941.619
6	Netherlands	53.842.396	54.143.417	60.272.630
7	France	51.121.426	48.794.777	52.785.538
8	Japan	54.682.349	58.176.515	48.130.712
9	Italy	42.050.448	44.997.753	44.131.377
10	United Kingdom	45.567.506	49.207.399	42.701.946
11	Spain	32.533.875	31.659.444	30.674.606
12	Canada	28.092.964	30.776.804	28.723.573
13	Korea, Republic of	20.065.531	20.678.441	19.506.349
14	Ireland	15.031.762	16.528.177	18.419.294
15	Australia	17.735.545	21.182.507	18.132.120
16	Russian Federation	20.024.902	18.910.164	17.245.113
17	Mexico	19.979.439	17.793.572	16.658.142
18	Brazil	14.940.632	14.135.951	15.382.906
19	Austria	15.037.810	13.325.746	15.117.303
20	Poland	12.627.132	11.690.025	13.498.613
26	Türkiye	9.635.096	7.489.796	8.403.661
78	Kenya	995.992	973.462	809.548

* 30'un faslın tamamı, 3821, 3822, 9013, 9018, 9019, 9020, 9021, 9022, 9025 ve 9027 tarifeleri baz alınmıştır.

Kaynak: TradeMap, 2024.

1.1.2. Sektörde en fazla ihracatı olan ilk 20 ülke

Sağlık sektöründe en fazla ihracat yapan ülkelere baktığımızda ise sonuç yine ithalat sıralamasına benzer çıkmaktadır. Türkiye 29'uncu sıraya yerleşirken, ithalat sıralamasından farklı olarak Singapur 11'inci sıradan, Hindistan ise 14'üncü sıradan ihracat listesine girmiştir.

Tablo 2: Sağlık sektöründe en fazla ihracat yapan ilk 20 ülke

Sıra	Ülke	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
	World	1.276.711.687	1.263.055.650	1.260.699.071
1	Germany	171.569.623	175.962.081	175.456.830
2	United States of America	152.605.075	162.640.033	173.232.889
3	Switzerland	116.028.778	112.623.173	114.202.514
4	Belgium	111.196.493	116.042.471	95.612.996
5	Ireland	83.207.083	93.342.204	91.132.975
6	Netherlands	75.806.292	66.875.127	75.252.400
7	Italy	43.034.362	53.962.673	57.142.035
8	France	50.803.339	49.161.012	50.599.985
9	United Kingdom	39.859.884	41.160.483	41.816.880
10	China	99.490.963	53.771.434	41.031.693
11	Singapore	25.893.127	25.279.519	26.790.331
12	Spain	23.018.827	30.693.760	24.447.408

13	Denmark	22.781.567	23.300.646	24.443.178
14	India	21.453.292	22.053.605	23.966.471
15	Japan	25.165.945	21.922.363	21.700.120
16	Austria	18.173.747	16.921.582	20.966.598
17	Slovenia	10.183.910	15.821.061	20.605.049
18	Mexico	15.155.826	17.197.505	20.048.634
19	Sweden	15.450.421	17.300.512	17.580.010
20	Canada	14.091.617	15.627.519	14.190.095
29	Türkiye	3.012.022	2.997.221	3.374.381
68	Kenya	166.294	176.147	187.458

* 30'un faslın tamamı, 3821, 3822, 9013, 9018, 9019, 9020, 9021, 9022, 9025 ve 9027 tarifeleri baz alınmıştır.

Kaynak: TradeMap, 2024.

2. Kenya'nın sağlık sektöründe dış ticareti

2.1. Kenya'nın en fazla ithalat gerçekleştirdiği ilk 20 ülke ve Türkiye

Kenya'nın sağlık sektöründe ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında 30'uncu fasıl, 38'inci fasıl ve 90'ıncı fasıldan sektörle en alakalı olabilecek dörtlü tarifeler seçilmiş ve ayrı ayrı tablolarda gösterilmiştir. Dünya genel sıralamaları burada da kendini göstermiş, Amerika, Çin ve diğer Avrupa ülkeleri Kenya'nın ithalatında temel aktörler olmaya devam ederken, Hindistan birinciliği üstlenmiş, Pakistan ve Bangladeş de Kenya'ya sağlık ürünleri gönderen ülkeler arasına girmiştir.

Bu listelerde, her ne kadar oransal hacmi düşük olsa da, Türkiye de genelde ilk 20'lerde yer almayı başarmıştır.

Tablo 3: 30'uncu fasıl eczacılık ürünlerinde Kenya'nın ithalat yaptığı ilk 20 ülke

Sıra	Ülke	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
	World	776,798	759,664	616,259
1	India	290,360	319,305	274,125
2	United States of America	116,495	139,108	60,981
3	China	28,731	38,514	48,781
4	Belgium	51,768	21,782	32,872
5	France	29,111	25,255	24,471
6	United Kingdom	29,878	27,198	20,638
7	Germany	76,176	52,237	19,659
8	Netherlands	9,170	9,916	15,602
9	Pakistan	16,391	14,733	14,109
10	Switzerland	9,838	10,625	12,107
11	Ireland	13,083	8,132	10,743
12	Korea, Republic of	13,532	10,528	10,681
13	Italy	18,079	10,598	9,882
14	Bangladesh	11,337	10,949	9,016
15	Sweden	9,862	8,446	8,426
16	South Africa	8,517	7,623	6,220
17	Finland	2,043	6,077	5,523
18	Uganda	3,450	3,633	3,924
19	Türkiye	2,970	4,025	3,544
20	Spain	4,093	2,348	3,103

* 30'un faslın tamamı baz alınmıştır.

Kaynak: TradeMap, 2024.

Tablo 4: 38'uncu fasıl muhtelif kimyasal maddelerde Kenya'nın ithalat yaptığı ilk 20 ülke

Sıra	Ülke	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
	World	61961	82390	78179
1	United States of America	20557	41178	32693
2	Japan	4134	4802	8498
3	Sweden	1871	2462	8159
4	Germany	6481	7051	4712
5	India	1878	3663	4641
6	China	8960	6566	4316
7	United Kingdom	5447	3563	3339
8	Korea, Republic of	2605	1361	2476
9	France	1558	1682	2078
10	South Africa	969	1288	1380
11	Thailand	330	1584	916
12	Ireland	269	2461	779
13	Canada	288	337	484
14	Netherlands	1355	688	464
15	Italy	300	402	334
16	Belgium	224	307	318
17	Switzerland	51	137	259
18	Türkiye	1665	424	253
19	Austria	204	143	247
20	Singapore	283	76	224

*Yalnızca 3821 ve 3822 tarifeler

Kaynak: TradeMap, 2024.

Tablo 5: 90'ıncı fasıl optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar alet ve cihazları, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların aksam, parça ve aksesuarında Kenya'nın ithalat yaptığı ilk 22 ülke

Sıra	Ülke	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
	World	159984	134524	117636
1	China	52392	31222	26468
2	United States of America	18771	23684	19906
3	India	10771	10457	10645
4	Germany	11870	10126	10557
5	Switzerland	7045	6472	6673
6	Japan	5252	6325	5295
7	Belgium	3213	1669	3867
8	United Kingdom	6359	3913	3519
9	Netherlands	3038	3292	3281
10	South Africa	3229	4799	2703
11	France	7404	7677	2562
12	Italy	3192	2104	1648
13	Mexico	2408	1607	1640
14	Korea, Republic of	2398	1661	1469
15	Spain	2836	2246	1219
16	Viet Nam	349	780	1158
17	Denmark	1429	2475	1082
18	United Arab Emirates	1051	857	1030
19	Taipei, Chinese	575	678	735

20	Thailand	598	1813	645
21	Malaysia	1435	273	623
22	Türkiye	1938	744	554

* Sağlık sektörü ile alakalı 9011, 9013, 9018, 9019, 9020, 9021, 9022, 9025, 9027 tarifeleri baz alınmıştır.

Kaynak: TradeMap, 2024.

2.2. Ülkenin en fazla ihracat gerçekleştirdiği ilk 20 ülke ve Türkiye

Kenya'nın sağlık sektöründe yaptığı ihracatın kayda değer rakamlara ulaşmadığı görülmüş, yalnızca fikir vermesi açısından 38'inci ve 90'ıncı fasıllar rakamların küçüklüğü nedeniyle göz ardı edilerek 30'uncu fasıl Eczacılık Ürünleri ihracatı rakamlarına yer verilmiştir.

Listeye genel hatları ile bakıldığında çoğunlukla Afrika ülkelerine ihracatın yoğunlaştığı görülmektedir. Doğaldır ki bu durum Doğu Afrika Birliği (EAC) ve Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) oluşumlarının getirdiği gümrük vergisiz ticaretin avantajlarından kaynaklanmaktadır.

Tablo 6: Kenya'nın sağlık sektöründe en fazla ihracat yaptığı ilk 20 ülke

Sıra	Ülke	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
	World	137858	149846	166411
1	Tanzania, United Republic of	36127	33099	36568
2	Uganda	25897	33518	28085
3	Belgium	53	1544	14342
4	Malawi	6738	11506	13781
5	Somalia	15823	9896	13050
6	Rwanda	8785	11709	11780
7	Ethiopia	8215	6695	10263
8	Congo, Democratic Republic of the	3897	1897	6538
9	South Sudan	4703	7701	5898
10	Zambia	4411	4219	4833
11	Ghana	2779	2098	2537
12	Burundi	1716	2979	2203
13	Mozambique	931	817	2118
14	Afghanistan	51	538	1623
15	Mauritius	1535	4013	1528
16	Sudan	1479	2899	1301
17	Nigeria	2201	555	1048
18	Niger	104	203	787
19	Jordan	142	276	561
20	Djibouti	554	473	516

* 30'uncu fasıl eczacılık ürünleri baz alınmıştır.

Kaynak: TradeMap, 2024.

2.3. Kenya'nın dörtlü tarife bazında en fazla ithalat yaptığı ürünler

Ülkenin sağlık sektöründe yaptığı ithalatı göstermek adına 30'uncu fasıl, 38'inci fasıl ve 90'ıncı fasıldan sektörle en alakalı olabilecek dörtlü tarifeler seçilmiştir.

Tablo 7: 30'uncu fasıl eczacılık ürünleri – Kenya'nın tüm Dünya'dan ithalatı

4'lü Tarife	Tarife Açıklaması	2021	2022	2023
-------------	-------------------	------	------	------

		(Bin USD)	(Bin USD)	(Bin USD)
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya, karışık olmayan ürünlerden oluşan ilaçlar	615,844	570,471	452,130
3002	İnsan kanı; tedavide, korunmada veya teşhiste kullanılmak üzere, hazırlanmış hayvan kanı; serum ve diğer kan fraksiyonları ve, bağışıklık sağlayan ürünler (biyoteknolojik işlemler elde edilmiş olsun olmasın) aşılarda, toksinler, mikroorganizma, kültürleri (mayalar hariç) ve benzeri ürünler	121,739	145,939	114,373
3006	Bu faslın 4 nolu notunda belirtilen eczacılık eşyası ve müstahzarları - perakende satılacak halde ambalajlanmış bitkisel tıbbi müstahzarları ve vitaminler, mineraller, asli amino- asitler veya yağ-asitleri gibi aktif maddeler esaslı olan müstahzarlar	27,755	29,795	34,991
3005	Tıpta, cerrahide, dişçilikte veya veterinerlikte kullanılan, eczacılık maddeleri emdirilmiş veya kaplanmış veya perakende, satılacak şekilde hazırlanmış veya ambalajlanmış pamuklar, gaz bezleri, bandajlar ve benzeri maddeler	9,840	12,706	13,425
3001	Tedavide kullanılan kurutulmuş guddeler ve diğer organlar (toz, haline getirilmiş olsun olmasın); guddelerin veya diğer organların, veya bunların salgılarının tedavide kullanılan hülasaları; heparin, ve tuzları; tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanmış tarifenin başka yerinde yer almayan veya belirtilmeyen insan, veya hayvan menşeli diğer maddeler	57	176	742
3003	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere birbirleriyle, karıştırılmış iki veya daha fazla unsurdan oluşan ilaçlar	1,564	578	599
	TOPLAM	776,799	759,665	616,260

Kaynak: TradeMap, 2024.

Tablo 8: 38'uncu fasıl muhtelif kimyasal maddeler – Kenya'nın tüm Dünya'dan ithalatı

4'lü Tarife	Tarife Açıklaması	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
3821	Mikroorganizmaların (virüsler ve benzerleri), bitkilerin, insan veya hayvan hücrelerinin geliştirilmesine veya idamesine mahsus müstahzar kültür ortamları	3,853	1,753	1,139
3822	Bir mesnet üzerinde bulunan laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan reaktifler, bir mesnet üzerinde ve kit şeklinde olsun olmasın laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan müstahzar reaktifler:	8,108	80,637	77,040
	TOPLAM	11,961	82,390	78,179

Kaynak: TradeMap, 2024.

Tablo 9: 90'ıncı fasıl optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar alet ve cihazları, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların aksam, parça ve aksesuarı – Kenya'nın tüm Dünya'dan ithalatı

4'lü Tarife	Tarife Açıklaması	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
9018	Tıpta, cerrahide, dişçilikte ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar (sintigrafi cihazları, diğer elektromedikal cihazlar ve göz testine mahsus cihazlar dahil) :	67,667	68,958	61,276
9027	Fiziksel ve kimyasal analiz için alet ve cihazlar (polarimetreler, refraktometreler, spektrometreler, gaz veya duman tahlil cihazları); akışkanlığı, gözenekliliği, genleşmeyi, yüzey gerilimini veya benzerlerini ölçmeye	31,169	21,230	24,018

	veya muayeneye mahsus alet ve cihazlar; ısı, ışık ve ses ölçmeye veya muayeneye mahsus alet ve cihazlar (pozmetreler dahil); mikrotomlar:			
9022	X - Işınlı, alfa, beta, gama veya iyonlaştırıcı ışınli cihazlar (tıbbi, cerrahi, dişçilik veya veterinerlik amaçlı kullanımlar için olsun olmasın) (radyografi veya radyoterapi cihazları dahil), X - ışınlı tüpler ve diğer X - ışınlı jeneratörler, yüksek gerilim jeneratörleri, kontrol panoları ve masaları, ekranlar, muayene veya tedavi masaları, koltuklar ve benzerleri:	38,990	23,264	13,969
9021	Ortopedik cihazlar (koltuk değnekleri, cerrahi kuşaklar ve fitik bağları dahil); cebireler, gutyerler ve kırıklara mahsus diğer cihazlar; protez organlar; işitme engellilerin işitmesini kolaylaştırmaya mahsus cihazlar ve vücut kusur veya noksanlığını gidermek amacıyla üstte veya elde taşınan veya vücudun içine yerleştirilen diğer cihazlar:	6,868	7,943	7,867
9019	Mekanoterapi cihazları; masaj cihazları; psikotekni cihazları; ozonoterapi, oksijenoterapi, aeroterapi, suni teneffüs veya diğer terapik teneffüs cihazları:	8,363	6,657	3,411
9025	Hidrometreler ve yüzer türdeki benzeri aletler, termometreler, pirometreler, barometreler, higrometreler ve psikrometreler (kaydedici tertibatı olsun olmasın) ve bunların birbirleriyle kombine olanları:	2,586	2,452	3,128
9011	Kombine haldeki optik mikroskoplar	1,758	1,351	1,705
9020	Diğer teneffüs cihazları ve gaz maskeleri	1,590	904	1,441
9013	Lazerler (lazer diyodları hariç); bu faslın başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan diğer optik alet ve cihazlar	993	1,765	821
	TOPLAM	159,984	134,524	117,636

Kaynak: TradeMap, 2024.

2.4. Kenya'nın dörtlü tarife bazında en fazla ihracat yaptığı ürünler

Ülkenin sağlık sektöründe yaptığı ihracatı göstermek adına 30'uncu fasıl, 38'inci fasıl ve 90'ıncı fasıldan sektörle en alakalı olabilecek dörtlü tarifeler seçilmiştir.

Tablo 10: 30'uncu fasıl eczacılık ürünleri – Kenya'nın tüm Dünya'dan ihracatı

4'lü Tarife	Tarife Açıklaması	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
3004	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere karışık olan veya, karışık olmayan ürünlerden oluşan ilaçlar	127,474	141,121	157,294
3005	Tıpta, cerrahide, dişçilikte veya veterinerlikte kullanılan, eczacılık maddeleri emdirilmiş veya kaplanmış veya perakende, satılacak şekilde hazırlanmış veya ambalajlanmış pamuklar, gaz bezleri, bandajlar ve benzeri maddeler	1,283	1,366	2,535
3003	Tedavide veya korunmada kullanılmak üzere birbirleriyle karıştırılmış iki veya daha fazla unsurdan oluşan ilaçlar	919	307	2,370
3006	Bu faslın 4 nolu notunda belirtilen eczacılık eşyası ve müstahzarları - perakende satılacak halde ambalajlanmış bitkisel tıbbi müstahzarları ve vitaminler, mineraller, asli amino- asitler veya yağ-asitleri gibi aktif maddeler esaslı olan müstahzarlar	1,244	1,655	2,203
3002	İnsan kanı; tedavide, korunmada veya teşhiste kullanılmak üzere, hazırlanmış hayvan kanı; serum ve diğer kan fraksiyonları ve, bağışıklık sağlayan ürünler (biyoteknolojik işleme elde edilmiş olsun olmasın) aşılarda, toksinler, mikroorganizma, kültürleri (mayalar hariç) ve benzeri ürünler	6,934	5,395	2,000

3001	Tedavide kullanılan kurutulmuş guddeler ve diğer organlar (toz, haline getirilmiş olsun olmasın); guddelerin veya diğer organların, veya bunların salgılarının tedavide kullanılan hülâsaları; heparin, ve tuzları; tedavide veya korunmada kullanılmak üzere hazırlanmış tarifenin başka yerinde yer almayan veya belirtilmeyen insan, veya hayvan menşeli diğer maddeler	3	1	9
TOPLAM		137,857	149,845	166,411

Kaynak: TradeMap, 2024.

Tablo 11: 38'uncu fasıl muhtelif kimyasal maddeler – Kenya'nın tüm Dünya'dan ihracatı

4'lü Tarife	Tarife Açıklaması	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
3822	Bir mesnet üzerinde bulunan laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan reaktifler, bir mesnet üzerinde ve kit şeklinde olsun olmasın laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan müstahzar reaktifler:	1,560	1,734	2,023
3821	Mikroorganizmaların (virüsler ve benzerleri), bitkilerin, insan veya hayvan hücrelerinin geliştirilmesine veya idamesine mahsus müstahzar kültür ortamları	155	236	233
TOPLAM		1,715	1,970	2,256

Kaynak: TradeMap, 2024.

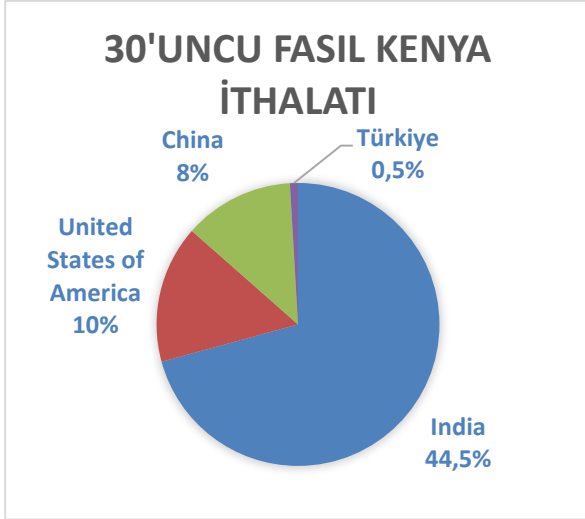
Tablo 12: 90'ıncı fasıl optik alet ve cihazlar, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar alet ve cihazları, tıbbi veya cerrahi alet ve cihazlar; bunların aksam, parça ve aksesuarı – Kenya'nın tüm Dünya'dan ihracatı

4'lü Tarife	Tarife Açıklaması	2021 (Bin USD)	2022 (Bin USD)	2023 (Bin USD)
9018	Tıpta, cerrahide, dişçilikte ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar	22,730	21,092	15,532
9027	Fiziksel ve kimyasal analiz için alet ve cihazlar (polarimetreler, refraktometreler, spektrometreler, gaz veya duman tahlil cihazları); akışkanlığı, gözenekliliği, genleşmeyi, yüzey gerilimini veya benzerlerini ölçmeye veya muayeneye mahsus alet ve cihazlar; ısı, ışık ve ses ölçmeye veya muayeneye mahsus alet ve cihazlar (pozmetreler dahil); mikrotomlar:	1,149	816	1,401
9019	Mekanoterapi cihazları; masaj cihazları; psikoteknik cihazları; ozonoterapi, oksijenoterapi, aeroterapi, suni teneffüs veya diğer terapik teneffüs cihazları:	334	1,667	852
9022	X - Işınlı, alfa, beta, gama veya iyonlaştırıcı ışınlı cihazlar (tıbbi, cerrahi, dişçilik veya veterinerlik amaçlı kullanımlar için olsun olmasın) (radyografi veya radyoterapi cihazları dahil), X - ışınlı tüpler ve diğer X - ışınlı jeneratörler, yüksek gerilim jeneratörleri, kontrol panoları ve masaları, ekranlar, muayene veya tedavi masaları, koltuklar ve benzerleri:	1,960	520	680
9021	Ortopedik cihazlar (koltuk değnekleri, cerrahi kuşaklar ve fitik bağları dahil); cebireler, gutyerler ve kırıklara mahsus diğer cihazlar; protez organlar; işitme engellilerin işitmesini kolaylaştırmaya mahsus cihazlar ve vücut kusur veya noksanlığını gidermek amacıyla üstte veya elde taşınan veya vücudun içine yerleştirilen diğer cihazlar:	250	356	535
9025	Hidrometreler ve yüzer türdeki benzeri aletler, termometreler, pirometreler, barometreler, higrometreler ve	87	88	204

	psikrometreler (kaydedici tertibatı olsun olmasın) ve bunların birbirleriyle kombine olanları:			
9020	Diğer teneffüs cihazları ve gaz maskeleri	415	133	73
9013	Lazerler (lazer diyodları hariç); bu faslın başka yerinde belirtilmeyen veya yer almayan diğer optik alet ve cihazlar:	46	15	49
9011	Kombine haldeki optik mikroskoplar	0	38	19
	TOPLAM	26,971	24,725	19,345

Kaynak: TradeMap, 2024.

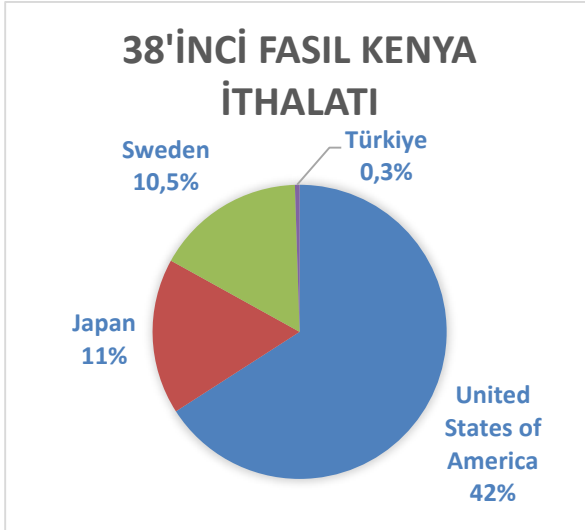
2.5. Ülkemiz açısından potansiyel ürünlere ilişkin değerlendirme

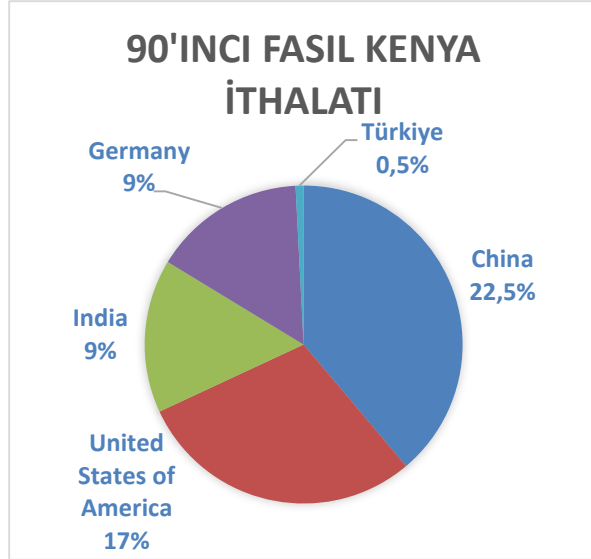
2023 yılı 30'uncu fasıl Eczacılık Ürünleri ithalatına bakıldığında Hindistan, Amerika ve Çin'in başlıca aktörler olduğu karşımıza çıkmakla beraber Türkiye'nin payı % 0,5 ile son derece düşük kalmaktadır.

Doğu Afrika Birliği'nde (EAC) uygulanan ortak gümrük tarifesi incelendiğinde ise 30'uncu fasıl Eczacılık Ürünlerinin tamamında **gümrük vergisi % 0'dır**. Dolayısıyla vergisel anlamda **diğer rakip ülkelerin her hangi bir avantajlı konumu bulunmamaktadır.**

38'inci fasıl Muhtelif Kimyasal Maddeler (yalnızca 3821 ve 3822) ithalatına bakıldığında da aynı durumla karşılaşmaktadır. Burada Amerika, Japonya ve İsveç ön plana çıkmakta olup Türkiye % 0,3 ile çok düşük oranda eşya ihraç etmektedir.

Doğu Afrika Birliği'nde (EAC) uygulanan ortak gümrük tarifesi incelendiğinde ise 3821-Mikroorganizmaların (virüsler ve benzerleri), bitkilerin, insan veya hayvan hücrelerinin geliştirilmesine veya idamesine mahsus müstahzar kültür ortamları tarifesinde ve 3822-Bir mesnet üzerinde bulunan laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan reaktifler, bir mesnet üzerinde ve kit şeklinde olsun olmasın laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan müstahzar reaktifler tarifesinde yine **gümrük vergisi % 0'dır**. Dolayısıyla diğer ihracatçı ülkelerin yine **vergisel avantajı bulunmamaktadır.**

90'ıncı fasıl (yalnızca 9013, 9018, 9019, 9020, 9021, 9022, 9025 ve 9027) sağlık sektörü eşyalarına baktığımızda Kenya'nın ithalatı içerisinde Türkiye'nin payı %1'i bile bulmamaktadır. Diğer taraftan Çin, Amerika, Hindistan ve Almanya'nın başı çektiği rahatlıkla görülebilmektedir.

Doğu Afrika Birliği'nde (EAC) uygulanan ortak gümrük tarifesi incelendiğinde ise sağlık sektörü ile alakalı olabilecek 9013, 9018, 9019, 9020, 9021, 9022, 9025, 9027 tarifelerinin tamamında yine **gümrük vergisi % 0'dır**. Dolayısıyla diğer ihracatçı ülkelerin **vergisel avantajı bulunmamaktadır**.

Dolayısıyla sağlık sektöründe Türk şirketlerimiz tarafından Kenya piyasasına yeterince nüfuz edilemediği, ülkemiz payının Kenya ithalatında son derece düşük olduğu, ancak Türk sağlık sektörü ürünlerinin dünyanın dört bir yanına ihracatının yapıldığı, gerek fiyat gerekse de kalite açısından değerlendirildiğinde ve vergisel avantaj açısından da hiç bir ülkenin üstünlüğünün bulunmadığı düşünüldüğünde Türk şirketlerimiz için Kenya pazarında fırsat olduğu değerlendirilmektedir.

3. Ülke pazarına genel bakış

3.1. İlgili sektörde pazar büyüklüğü

Sektörün pazar büyüklüğü hakkında bilgi verebilecek dış ticaret rakamlarına raporun önceki bölümlerinde yer verilmiştir. Özetle:

Kenya'nın sağlık sektöründe ithalatı: **812.074 Amerikan Doları**

Kenya'nın sağlık sektöründe ihracatı: **166.411 Amerikan Doları** olarak dış ticaret hacimleri gösterilebilir.

Bununla beraber ülkedeki sağlık sektörüne yapılan harcamalar, hastalık vakaları rakamları hem pazar büyüklüğü hem de Kenya'nın sağlık sektöründeki ihtiyacı hakkında bilgi vermeye yardımcı olacaktır.

Tablo 13: Merkezi hükümet sağlık harcamaları (milyon Kenya Şilini)

	2020	2021	2022	2023	2024*
Dönemsel Giderler	61,387.6	40,823.4	40,150.5	43,035.1	89,812.7
Geliştirme Giderleri	42,771.1	49,976.9	48,038.8	45,096.5	72,034.1
Toplam Sağlık Harcamaları	104,158.8	90,800.3	88,189.3	88,131.6	161,846.8
Toplam Bütçe Gideri	2,595,755.80	2,731,663.75	2,989,647.48	3,147,132.0	3,982,993.0
Sağlık Harcamaları / Bütçe Gideri Oranı	%4	%3,3	%2,9	%2,8	%4

Kaynak: Economic Survey 2024, Kenya National Bureau of Statistics.

2024 yılında 1 USD=130 Kenya Şilini ortalama kur ile bakmak gerekirse 30,5 milyar dolarlık toplam bütçe gideri içerisinde % 4'lük payı ile merkezi hükümet toplam sağlık harcaması 1,2 milyar dolar olarak hesaplanmaktadır.

Tablo 14: Tür ve sahipliğe göre sağlık tesisleri sayısı

Tür	Sahiplik	2021	2022	2023
Level 2	Devlet	5181	5211	5093
	Özel veya sivil toplum örgütleri	7481	7610	6023
Level 3	Devlet	1183	1246	1319
	Özel veya sivil toplum örgütleri	1406	1466	1588
Level 4	Devlet	378	414	417
	Özel veya sivil toplum örgütleri	512	544	603
Level 5	Devlet	13	13	14
	Özel veya sivil toplum örgütleri	5	7	7
Level 6	Devlet	6	6	6
	Özel veya sivil toplum örgütleri	0	0	0
	TOPLAM	16165	16517	15070

Level 2: Yaklaşık 10.000 kişilik bir nüfusa hizmet etmek için uygun önleyici ve destekleyici sağlık hizmetlerine odaklanarak sağlık hizmetleri sunan tesislerdir. Dispanserler, klinikler gibi.

Level 3: Temel birincil sağlık hizmetleri sunar ve yaklaşık 30.000 kişilik bir nüfusa hitap eder. Uygun önleyici ve destekleyici tedaviye odaklanır. Karmaşık vakaların sevkleri esas olarak burada gerçekleşir. Tıp merkezleri, aile sağlık merkezleri gibi.

Level 4: 100.000 kişilik bir nüfusa hitap eden hastanelerdir.

Level 5: Şehir Hastanesi'nin eşdeğeri olup, tıbbi personel için staj hizmetleri, araştırma ve paramedikal personel için eğitim merkezleri olarak hizmet veren daha kapsamlı bir hizmet imkanı sunmaktadır. Sorumlu oldukları nüfus 1.000.000'dir.

Level 6: Özerktir ve 5.000.000'lük nüfusa hitap eder. Uzmanların eğitimi, biyomedikal araştırma ve uzmanlar ve alt uzmanlar için staj imkanı vardır.

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2024; Economic Survey 2024, Kenya National Bureau of Statistics.

Hastanelerde yer alan yatak sayılarına bakıldığında ise özellikle özel kesimde keskin bir artış gözlemlenmektedir.

Tablo 15: Tür ve sahipliğe göre sağlık tesisleri yatak sayısı

Sahiplik	2019	2020	2021	2022	2023
Devlet	40040	40936	42084	43387	44902
Özel veya sivil toplum örgütleri	43131	50021	58180	61844	65606
TOPLAM	83171	90957	100264	105231	110508

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2024; Economic Survey 2024, Kenya National Bureau of Statistics.

Son olarak hangi hastalıklar şikayeti nedeniyle hastanelere başvurulduğunu ve rakamlarının görülmesinin sağlık sektöründe pazar büyüklüğü ve pazarın ihtiyacı konusunda bize fikir verecektir.

Tablo 16: Sağlık tesislerinde kayda geçen hastalık vakaları

Hastalık Türü	2021	% pay	2022	% pay	2023	% pay
Solumun sistemi hastalıkları ¹	20.613.154,8	21,9	17.103.813	22,1	19.634.256	22,4
Sıtma	14.331.876,5	15,2	4.080.441	5,3	4.453.015	5,1
Deri hastalıkları	3.664.898,3	3,9	3.452.725	4,5	4.170.051	4,8
İshal hastalıkları	3.259.417,0	3,5	3.134.495	4,0	3.462.451	3,9
İdrar yolu enfeksiyonu	2.567.446,1	2,7	2.521.334	3,3	2.842.647	3,2
Romatizma, Eklem ağrıları vb.	550.522,0	0,6	1.687.841	2,2	1.844.435	2,1
Trafik kazası yaralanmaları	243.391,0	0,3	1.448.602	1,9	1.603.451	1,8
Göz hastalıkları	1.301.895,0	1,4	1.381.147	1,8	1.506.891	1,7
Zatüre	2.152.686,8	2,3	1.222.338	1,6	1.411.184	1,6
Bağırsak solucanları	957.619,3	1,0	825.824	1,1	913.159	1,0
Diğer tüm hastalıklar	44.655.884,0	47,4	40.633.201	52,4	45.896.284	52,3
TOPLAM	94.299.091	100,0	77.491.761	100,0	87.737.825	100,0

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2024; Economic Survey 2024, Kenya National Bureau of Statistics.

¹ Solumun sistemi hastalıkları, burun, bronşlar ve akciğerler dahil olmak üzere hava yollarını etkileyen hastalıklardır. Akut solumun yolu enfeksiyonlarının yanı sıra astım, kronik obstrüktif akciğer hastalığı ve akciğer kanseri gibi kronik solumun yolu hastalıklarını da içerirler.

3.2. Önemli oyuncular (üretici yerli firmalar, önemli ithalatçılar, diğer ülkelerden önemli ihracatçılar)

Kenya sağlık sektöründeki oyuncuların genellikle yabancı sermaye sahipleri olduğu görülmekte olup başlıca bazı firmaların isimlerine aşağıda yer verilmiştir.

- [AstraZeneca - Research-Based BioPharmaceutical Company](#)
- Bayer [Kenya | Bayer South Africa](#)
- [Boehringer Ingelheim - Life Forward \(boehringer-ingelheim.com\)](#)
- Braun [\(bbraun.co.ke\)](#)
- Beta Healthcare <http://www.betacare.co.ke/>

- Biodeal Laboratories Ltd <https://safetycentre.kam.co.ke/manufacturers/biodeal-laboratories-ltd>
- Biopharma Ltd <https://www.biopharmaltd.com/>
- CKL Africa LTD <https://www.ckl.africa/>
- Comet Healthcare Ltd <https://ke.linkedin.com/company/comet-healthcare-limited>
- Cosmos Ltd <https://cosmos-pharm.com/#1>
- Dawa Life Sciences Ltd <https://dawalifesciences.com/>
- Dinlas Pharma EPZ Limited <https://www.dinlaspharma.com/>
- [DNDi – Best science for the most neglected](#)
- Elys Chemical Industries Ltd
<https://www.eahealth.org/directory/search/organisations/elys-chemicals-industries-ltd>
- GlaxoSmithkline (GSK)
<https://www.eahealth.org/directory/search/organisations/glaxosmithkline-gsk>
- [Haleon](#)
- [Harleys Limited – Pharmaceuticals – OTC – Medical Equipment – Surgical \(harleysltd.com\)](#)
- HighChem East Africa <https://highchem.ke/>
- Imperial Health Sciences [IMPERIAL HEALTH SCIENCES – PLANNING \(planning-kenya.com\)](#)
- [Ion Kenya](#)
- [Johnson & Johnson: \(jnj.com\)](#)
- [Laborex KENYA \(laborex-kenya.com\)](#)
- Laboratory& Allied Limited <https://www.laballied.com/>
- Mac Naughton Ltd
- Med Source [Home - Medsource Group](#)
- Medisel Kenya Ltd. <https://www.eahealth.org/directory/search/organisations/medisel-kenya-ltd>
- Medivet products Ltd
<https://www.eahealth.org/directory/search/organisations/medivet-products-ltd>
- Norbrook Laboratories Limited <https://www.norbrook.com/ea/>
- Novo Nordisk [Laborex KENYA \(laborex-kenya.com\)](#)
- [Pfizer](#)
- [Phillips Pharma Group](#)
- [Reckitt.com](#)
- Regal Pharmaceuticals <https://www.eahealth.org/directory/search/organisations/regal-pharmaceuticals>
- [Roche](#)
- [Servier](#)
- Sisi Pharmaceuticals Ltd
- [Surgipharma Limited](#)
- [Takeda Pharmaceuticals: Global Homepage](#)
- Tasa Pharma Ltd <https://tasapharma.com/>

- Universal Corporation Ltd <https://ucl.co.ke/>
- Zain Pharma Ltd <https://zainpharma.co.ke/>

3.3. Yerel üretim ve ihracatçı ülkelerin pazardaki payı

Dünya Bankası International Finance Corporation'un hazırlamış olduğu Kenya Pharmaceutical Industry DIAGNOSTIC REPORT 2020 ve EAC Bölgesel İlaç Eylem Planı 2017-2027'ye göre, Kenyalı üreticiler şu anda 1 milyar dolarlık Kenya ilaç pazarının %30'unu elinde tutmaktadır. Bu nedenle yatırımcıların kalan %70'e hitap etme fırsatı vardır.

EAC Eylem Planına göre, yerli ilaç üreticileri öksürük ve soğuk algınlığı preparatları, antiprotozoaller, antiseptikler, antiastım ilaçları ve antibiyotikler gibi anti-enfeksiyon ürünü kategorilerinde güçlü bir varlığa sahiptir. Ancak, yerli üreticiler tarafından karşılanmayan immünolojik ve kardiyovasküler terapilere yönelik büyük bir talep de bulunmaktadır. Bu durum, yatırımcıların immünolojik ve kardiyovasküler ilaçlar için üretim tesisleri kurmaları için iyi bir fırsat sunmaktadır.

3.4. Tüketici tercihleri

Kenya'da nispeten düşük alım gücüne bağlı olarak fiyata duyarlı bir tüketici topluluğu bulunmakta, bunun sonucunda pazarda Çin ve Hindistan menşeli ürünlerin hâkimiyeti bulunmaktadır. Ülkede yerleşik çok sayıda Kenya Hintlisi bulunmakta olup Hindistan asıllı Kenyalılar iş hayatında çok etkindir. Son yıllarda birçok Çinli firma da Kenya'ya yerleşmiş, Kenyalı ithalatçılara ürünlerini direkt olarak Kenya pazarında sunmaya başlamıştır. Ancak giderek daha çok sayıda tedarikçi, alımlarında ucuz fiyattan ziyade kaliteyi ön plana almaktadır. Bu durumun ülkemiz menşeli mal ve hizmetlerin gelecekte piyasada daha çok tercih edilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Çin menşeli ürünlerin piyasada fiyat avantajı bulunurken, ABD ve Avrupa ülkeleri menşeli ürünler yüksek kaliteli olarak algılanmaktadır. Kenya pazarında Türkiye menşeli ürünlerin imajı da oldukça iyidir. Son dönemde ise Çin'den yapılan ithalatta navlun maliyetlerinin aşırı yükselmesi nedeniyle ithalatçıların alternatif arayışında oldukları görülmektedir.

3.5. Sektörde pazara giriş

Kenya'da sağlık sektörü ile ilgili ithalat ve ihracatı düzenlemek ve denetlemek görevi Pharmacy and Poison Board'a (PPB) verilmiştir. İthalat yapmak isteyen şirketler öncelikle **İthalat İzni** almak zorundadır. Kenya'da eşyanın çeşidine göre çeşitli ithalat izin türleri verilmektedir. Bunlar:

- Ticari ilaç ithalat izni;
- Tıbbi cihaz ithalat izni;
- Narkotik, Psikotropik ve öncü kimyasallar ithalat izni (Ticari);
- Narkotik, Psikotropik ve öncü kimyasallar ithalat izni (Hammaddeler)
- Hammadde ithalat izni;
- Reçeteli ilaç ithalat izni;
- Klinik denemeler ithalat izni;
- İlaç kayıt örneği(leri) ithalat izni;
- Öncelikli ithalat izni;
- Bağış ithalat izni;
- Bağlı tıbbi ürünler ithalat izni;
- Promosyon malzemesi ithalat izni;

Bir ithalat/ihracat izni başvurusu sırasında, aşağıdaki bilgiler bir ithalat/ihracat izninin başarılı bir şekilde değerlendirilmesi için zorunlu bildirilmesi gerekmektedir. Bu bilgiler şunlardır:

- a) Başvuru rejimi;
- b) İthalatçının adı ve tam adresi;
- c) İhracatçının adı ve tam adresi;
- d) Taşıma şekli;
- e) Giriş veya çıkış limanı;
- f) Menşe ülkesi;
- g) Tedarik ülkesi;
- h) İthalat amacı;
- i) Ürünün ticari adı;
- j) Ürünün jenerik adı;
- k) Ürünün gücü ve ölçü birimi;
- l) Ürün birim paket boyutu;
- m) Ürün birim paket türü;
- n) Ürün birim paket boyutu ve yabancı para cinsinden fiyatı;
- o) Ürün toplam miktarı;
- p) Para birimi;
- q) Ürün HS Kodu;
- r) Ürünün birim fiyatı;
- s) Yabancı para cinsinden toplam FOB;
- t) Kurulun düzenleyici denetim için uygun olduğunu belirleyebileceği diğer bilgiler.

Yapılan işlemin niteliğine göre değişmekle birlikte her türlü sağlık ürününün ithalatı/ihracatında aşağıdaki (ve/veya) belgeler aranacaktır:

- i. Proforma fatura;
- ii. Ticari fatura;
- iii. Paketleme listesi
- iv. Menşei Sertifikası;
- v. Konşimento;
- vi. Analiz sertifikası (COA);
- vii. Uygunluk sertifikası (COC);
- viii. İhracat öncesi kontrol (PvoC) sertifikası;
- ix. Farmasötik ürünler sertifikası (COPP);
- x. Pazar yetki belgeleri;
- xi. Acil kullanım yetki belgeleri (EUA);
- xii. Muadil kullanım yetki belgesi (CUA);
- xiii. Serbest satış sertifikaları;
- xiv. İhracat sertifikası;
- xv. İşletme/tüzel kişilik tescil/kuruluş/işletme adı sertifikası;
- xvi. Kurul veya diğer Hükümet Kurumları tarafından toptan satıcı lisansları ve/veya benzeri kuruluş lisansları;
- xvii. Bağış Sertifikası;
- xviii. Kozmetik sertifikaları;
- xix. Ulusal yetkili makamlardan mutabakat mektupları.

Sağlık Bakanlığı Pharmacy and Poison Board (PPB) tarafından sağlık ürünlerinin ithalatı ihracatı konusunda bir rehber hazırlanmış olup ayrıntılara [Guideline on Import and Export of Health Products and Technologies - Pharmacy and Poisons Board \(pharmacyboardkenya.org\)](http://pharmacyboardkenya.org) linkinden ulaşılabilir.

3.6. Paralel ithalat

Kenya’da sağlık sektöründe kayıtlı ithalatın yanında ayrıca paralel ithalat imkanı da bulunmaktadır. Paralel ithalatın uygulaması yine PPB tarafından belirlenmekte olup The Pharmacy And Poisons (Parallel Imported Medicinal Substances) Rules, 2019 Kanunu, [Parallel Importation Rules 2019 - Pharmacy and Poisons Board \(pharmacyboardkenya.org\)](http://pharmacyboardkenya.org) işlemlerin kurallarını belirlemektedir.

Bu Kurallar, Kenya pazarında paralel olarak ithal edilen ve dağıtılan tıbbi maddeler için geçerlidir; ancak aşağıdakiler hariçtir:

- (a) bir eczacı tarafından eczanede hazırlanan ve tanıtım yapılmadan dağıtılan tıbbi maddeler, kan, kan plazması ve kanın hücresel unsurlarını içeren kan preparatları veya dış dolguları ve plakaları gibi maddeler ve alçı bandajlar gibi cerrahi preparatlar;
- (b) muadil kullanım için kayıtlı olmayan patentli tıbbi madde;
- (c) yetim tıbbi madde; veya
- (d) hasta veya hastaneye münhasır adlandırılmış kayıtlı olmayan tıbbi madde.

Paralel ithalat için yine PPB’den Paralel İthalat Lisansı almak gerekir. Lisans başvurusu sırasında aşağıdaki belgeler aranır.

- (a) başvuranın kuruluş sertifikasının onaylı bir kopyası;
- (b) başvuranın ana sözleşmesinin ve tüzüğünün onaylı bir kopyası
- (c) tıbbi maddelerin paralel ithalatı için uygun olabilecek başvuranın şirket profili;
- (d) kayıtlı eczacıya verilen kayıt sertifikasının bir kopyası;
- (e) tesise ait kayıt sertifikasının bir kopyası;
- (f) toptan satıcı (ise) lisansının bir kopyası;
- (g) üretici (ise) lisansının bir kopyası,
- (h) Kenya İlaç Derneği üyelik belgesinin bir kopyası;
- (i) Kurulun talep edebileceği diğer bilgiler; ve
- (j) başvuru ücreti.

3.7. Hedef Bölgeler/Şehirler/Eyaletler

1963 yılında kurulan ve şu an 55 milyonluk nüfusu ile Kenya, son birkaç yılda ortalama yüzde 5’in üzerinde büyüme oranıyla önemli bir ekonomik büyüme kaydetmiştir. Kenya’da eyalet yapısı bulunmakta olup 47 eyalet bulunmaktadır. 2022 yılı itibarıyla Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYİH) 115 milyar ABD Doları, kişi başına düşen gelir ise 2.140 ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Kenya’nın ekonomisi, gerek çeşit ve gerekse de gelişmişlik seviyesiyle çoğu Afrika ülkesinden ayrılır. 5,5 milyonluk nüfusu ile başkent Nairobi büyüklük ve gelişmişlik açısından ilk sırada yer alırken, Mombasa (1,5 milyon), Kisumu (600 bin), Eldoret (500 bin), Nakuru (500 bin) diğer önemli şehirleridir.

Kenya’nın bölgesel ekonomik bloklara üyeliği, stratejik coğrafi konumuyla birleştiğinde, ülkeyi 300 milyondan fazla nüfusla devasa Doğu Afrika Topluluğu (EAC) pazarına ve 600 milyona yaklaşan nüfusla Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarına (COMESA) açılan kapı haline getirmektedir. Kenya, ayrıca son zamanlarda artan bir iştahla dünyadan farklı aktörlerle ticaret anlaşmaları imzalamaktadır.

Dolayısıyla Kenya gerek içsel gelişimi, gerekse de Sahra altı Afrika’nın doğusunda güvenli bir liman olarak göze çarpmaktadır.

3.8. Firma bulma

Kenya piyasasında alıcı veya işbirlikçi firma bulmanın en etkin yolu bizzat Kenya'ya gelinerek muhataplarla yüz yüze görüşmektir. Karşılıklı güven açısından eposta veya mesajlaşma gibi yolların sağlıklı yürümediği gözlemlenmektedir. Bunun içi fuarlar, ticaret heyetleri veya pazar araştırma gibi vesilelerle ülkenin ziyaret edilmesi, potansiyel alıcılar ile yüz yüze görüşmeler yapılmasında fayda görünmektedir.

Buna ek olarak ziyaretlerin öncesinde Ticaret Bakanlığımızın bilgi talep etme sistemi olan Müşavire Danışın uygulamasından potansiyel muhatap şirketlerle alakalı soruların iletilmesi ve Kenya hakkında bilgilerin talep edilmesi mümkündür (<https://musaviredanisin.ticaret.gov.tr/>).

Diğer taraftan Ticaret Bakanlığımızın sunduğu destekler kapsamında fuarlara, ticaret heyetlerine katılımlarda veya yurt dışı pazar araştırmaları gezilerinde desteklerden faydalanmak mümkündür.

3.9. İlgili Oda/Birlik/Dernek/STKlar hakkında bilgi

Sağlık sektörü ile alakalı gerek kamu otoriteleri gerekse de sivil toplum örgütlerinin listesi aşağıdaki gibidir. Sektörle alakalı çeşitli bilgilere erişmek için bu kurum ve kuruluşların web sitelerinin incelenmesinde fayda görülmektedir.

- [Pharmacy and Poisons Board \(pharmacyboardkenya.org\)](http://pharmacyboardkenya.org) ilaç piyasası düzenleyici ve denetleyici kamu otoritesi.
- [Kenya Medical Supplies Authority - KEMSA](http://kemsakeya.org) Sağlık Bakanlığı'nın altında görevli tıbbi cihaz piyasasını düzenleyici ve denetleyici kamu otoritesi.
- [FKPM - Federation of Kenya Pharmaceutical Manufacturers](http://fkpmkenya.org) Kenya İlaç Üreticileri Federasyonu, yerel ilaç üreticilerinin politikalar, düzenlemeler, ticaret ve kalite ile ilgili durumlarda çıkarlarını dile getirdikleri ve halk sağlığına katkıda bulundukları çatı kuruluşu.
- [Kenya Medical Association \(kma.co.ke\)](http://kma.co.ke) Kenya Tabipler Birliği, doktorlar ve dış hekimlerinden oluşan ulusal bir birlik.
- [Kenya Association of Private Hospitals – \(kaph.co.ke\)](http://kaph.co.ke) Kenya Özel Hastaneler Derneği (KAPH), sağlık hizmeti sağlayıcıları ve diğer paydaşların etik ve kaliteli sağlık hizmeti sunumu için çalışan dernek.
- [KMPDU – Kenya Medical Practitioners Pharmacists and Dentists Union](http://kmpdukenya.org) Kenya doktorları için makul çalışma koşulları ve şartlarının yanı sıra doktorlar ile işverenleri arasındaki ilişkilere ilişkin iyileştirilmesini savunan birlik.
- [Kenya Healthcare Federation \(khf.co.ke\)](http://khf.co.ke) Kenya Private Sector Alliance'ın (KEPSA) Sağlık Sektörü Kurulu, kaliteli sağlık hizmetlerine ulusal erişimin sağlanması için stratejik kamu-özel sektör ortaklıklarını teşvik etmek, hizmet sağlayıcılar, hastaneler, ilaç üreticileri ve sigortacılarla birlikte çalışarak özel sektörün katkısını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen kuruluş.
- [KAPI KENYA – Kenya Association of Pharmaceutical Industry](http://kapikenya.org) Kenya İlaç Endüstrisi Derneği (KAPI), araştırma yoluyla ilaç ve teknolojiler (örneğin, Biyofarmasötikler, Aşı Sağlığı, Tıbbi cihazlar, Tanı) icat eden ve geliştiren biyofarmasötik üreticilerini (veya yerel temsilcilerini) temsil eden bir organizasyon.

3.10. İlgili fuarlar hakkında bilgi

Kenya’da irili ufaklı çeşitli fuarlar gerçekleştirilmektedir. Ancak sağlık sektöründe iki fuar özellikle katılımcı sayısı ve büyüklüğü ile diğerlerinden ayrılmaktadır.

- Medic East Africa ([Medic East Africa | Medical Expo & Conference | Kenya 2024](#)) ve
- Med Expo ([MEDEXPO Kenya 2025 - Medical & Healthcare Trade Exhibition in Africa \(expogr.com\)](#)) fuarları, Kenya sağlık piyasası hakkında yardımcı olacaktır.

3.11. İhaleler hakkında bilgi

Bürokratik mekanizmalardaki karmaşıklık, yerel ilişkilere dayanan bilgi edinme süreçleri ve bu süreçlerin şeffaflıktan uzak olması, kamu ihalelerinde özellikle yeni yabancı aktörler için dezavantajlı bir ortam oluşturmaktadır. Diğer taraftan, yerel firmaların yeterince rekabetçi olamayışı, ülkede yabancı firmaları kamu ihalelerinde öne çıkarmaktadır. Ülkede ya da çevre ülkelerde proje üstlenmiş olan ya da ülkede yerleşik bir ofisi bulunan firmaların kamu ihalelerinde daha avantajlı konumda oldukları da gözlemlenmektedir.

Finansmana erişim konusunda sorun yaşamayan firmalar ihalelerde öne çıkabilmektedir. Buna ek olarak, kamu projelerinde bazı ihalelerin sadece yerel firmalara verildiği, söz konusu yerel firmaların özellikle teknik yeterlilik açısından eksiklerini giderecek yabancı firmalarla işbirliği arayışında oldukları görülmektedir.

Kamu ihalelerine ilişkin duyurular [PPIP \(tenders.go.ke\)](#) internet adresi üzerinden takip edilebilmektedir. Buna ek olarak ilgili sektörüne göre, o sektörle alakalı Bakanlık veya ilgili Kamu İdarelerinin web sitelerinden de ihaleler hakkında bilgi edinilmesi mümkündür.

Ayrıca Kenya eyalet sisteminde, eyaletler de merkezi hükümetten bağımsız ihale açabilmekte olup tüm eyaletlerin temsil edildiği Council of Governors websitesinden de ([Tenders \(cog.go.ke\)](#)) ihalelerin takip edilmesi mümkündür.

3.12. Devlete ürün satışı

Türk şirketlerinin Kenya'daki hükümet ihalelerinde başarısı sınırlıdır. Bunda, kamu ihalelerini kazanabilmek için belirli odaklara yakın olmak gerektiği yargısının önemli payı vardır.

Kamu Alımları ve Varlık Tasfiyesi Yasası 2022 (**Public Procurement and Asset Disposal Act**) (PPADA) ve Kamu Alımları ve Varlık Tasfiyesi Yönetmeliği, 2020 (**Public Procurement and Asset Disposal Regulations**) (PPADR) Kamu alımları için esas mevzuattır ve Kamu Alımları Düzenleme Kurumu'nu (PPRA) ve Kamu Alımları İdari İnceleme Kurulu'nu (PPARB) tek yetkili kurumlar olarak atamıştır.

Kamu ihalelerinde belirli parasal eşiklerdeki tedarikler için Kenya firmaları ve malları için ayrıcalıklı bir tercih söz konusudur. Tedarik eden kuruluş Kenyalı olmayan firmalarla sözleşme yapmayı veya yabancı mallar tedarik etmeyi amaçladığında, Yasa yerel olarak tedarik edememe kanıtının ayrıntılı olarak açıklandığı bir rapor gerektirir. Yasa ayrıca, hükümet tedarik sözleşmelerinin en az yüzde 30'unun kadınlara, gençlere ve engelli kişilere ait firmalara gitmesini talep etmektedir.

Kamu İhale ve Elden Çıkarma Yasası, tedarikleri daha şeffaf ve hesap verebilir hale getirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle askeri ihaleler gibi kısıtlı tedariklerle uğraşırken, tedarik ajanslarının önceden yeterlilik almış firmaların yıllık güncellemesini yapmasını gerektirir. Açık ihale, teklif verenler arasında istenen rekabeti sağladığı ve paranın karşılığının alınmasını sağladığı için en çok tercih edilen ihale yöntemidir. Ancak Kanun, kısıtlı ihale, doğrudan tedarik, özel tedarik prosedürleri gibi alternatif yöntemler de öngörmektedir.

Açılan ihalelerde son başvuru süresine sıkı sıkıya uyum beklenmektedir. Başvuru süresinin bitiminden sonra kesinlikle başvuru kabul edilmemektedir. Tedarik tekliflerin

değerlendirilmesi sırasında, teklif sahipleri Kanun'da belirtilen uygunluk ve zorunlu gereklilikleri, zorunlu ihale formalitelerini, hatta küçüklerini bile karşılayamadıkları takdirde elenirler.

3.13. İthalatçı firma bilgisi alınabilecek açık kaynaklar

Kenya'da sağlıklı ve güncel ithalatçı firma bilgisi bulunması imkânı bulunmayıp, Türk şirketlerimizin Kenya ile ilgili her türlü ihtiyaçlarını, Nairobi Ticaret Müşavirliği ofisine sorarak ve danışarak hareket etmesinde fayda görülmekte olup Ticaret Bakanlığımızın bilgi talep etme sistemi olan Müşavire Danışın uygulamasından soruların iletilmesi ve bilgilerin talep edilmesi mümkündür (<https://musaviredanisin.ticaret.gov.tr/>).

3.14. Kenya'nın, ülkemiz ve diğer ülkelerle STA/Tercihli Ticaret Anlaşmaları hakkında bilgi

Kenya ile aramızda ekonomik ve ticari anlaşma **bulunmamaktadır**.

2023 yılı başlarında Maliye Bakanlığımız temsilcileri Kenya'ya gelerek Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması taslak metninde yalnızca bir madde haricinde mutabakat sağlamıştır. Bekleyen bir madde ise Kenya'nın deniz yetki sınırlarının tanımlanmasına ilişkindir.

Ayrıca 2014 yılında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması da ülkemiz ile 08.04.2014 imzalanmış olup 01.06.2017 / 30083 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmasına rağmen Kenya tarafında Onaylanarak Resmi Gazetede yayımlanmadığından dolayı yürürlüğe girememiştir.

Çok Taraflı Ticaret Sistemi

Kenya, 1 Ocak 1995'ten beri Dünya Ticaret Örgütü üyesi ve 5 Şubat 1964'ten beri GATT üyesidir. En Çok Kayrılan Ülke (MFN) ilkesinden hareketle ürünlerinin dünya pazarlarının %90'ından fazlasına erişimi vardır.

Bölgesel Pazarlar

Kenya çeşitli ticari anlaşmalara üyedir ve ticareti geliştirme planlarından yararlanmaktadır. Kenya, 300 milyondan fazla nüfusuyla Burundi, Ruanda, Uganda, Tanzanya, Güney Sudan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve son olarak Somali'nin de katılımıyla üye sayısı 8 olan ve toplam GSYİH'sı 300 milyar doları geçen Doğu Afrika Topluluğu'nun (EAC) bir üyesidir.

Kenya ayrıca 21 üye sayısı, 800 milyar dolara yaklaşan GSYİH'sıyla ve 600 milyonluk nüfusuyla Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı'nın (COMESA) bir üyesidir.

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi

Kenya, 1971'de UNCTAD himayesi altında kurulan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (Generalized System of Preferences - GSP) kapsamında, en az gelişmiş ülkeler ve gelişme yolundaki ülkeler arasında bulunmakta olup GTS kapsamında Kenya'nın GTS'yi kabul eden ülkelere yaptığı ihracatlarda indirimli veya sıfır gümrük vergisi oranları söz konusu olabilmektedir. Ülkemiz de GTS'yi kabul etmiş ülkelerdendir.

Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası

Afrika Büyüme ve Fırsat Yasası (African Growth and Opportunity Act) kapsamında, Sahra altı Afrika ülkeleri, Genelleştirilmiş tercihler sisteminin dışında bırakılan 1.800 ek ürün yelpazesi için Sahra Altı Afrika ülkeleri menşeli olmak kaydıyla Amerika Birleşik Devletleri'ne gümrük vergisiz erişimden yararlanmaktadır. Kenya da bu yasa kapsamında yer alan ülkelerdendir.

AB-OACPS Ortaklık Anlaşması

Bu ortaklık anlaşması, AB'nin 79 ülkeyle ilişkilerinin yeni yasal çerçevesi olarak hizmet etmektedir. The Organisation of African, Caribbean and Pacific States ülkelerine 47 Afrika, 16 Karayip, 15 Pasifik ülkesi ve Maldivler Cumhuriyeti dahildir. Anlaşma, AB ve ACP ülkelerinin küresel zorluklarla birlikte başa çıkma kapasitelerini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu anlaşma kapsamında AB, tüm ACP ülkeleri ile Ekonomik Ortaklık Anlaşması (EPA) imzalamayı hedeflemektedir.

Ayrıca Kenya Devlet Başkanı William Ruto, şu an OACPS'in dönem başkanıdır.

AB-Kenya Ekonomik Ortaklık Anlaşması (EPA)

AB ile Kenya arasında 18 Aralık 2023 tarihinde imzalanan AB-Kenya Ekonomik Ortaklık Anlaşması (EPA) 1 Temmuz 2024 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İkili Anlaşmalar

Kenya, aşağıdaki ülkelerle ikili ticaret anlaşmaları imzalamıştır ([Kenya - Trade Agreements | Privacy Shield](#)):

Arjantin, Bangladeş, Nijerya, Bulgaristan, Çin, Komorlar, Kongo (DRC), Cibuti, Mısır, Macaristan, Hindistan, Irak, Lesotho, Liberya, Hollanda, Pakistan, Polonya, Romanya, Rusya, Ruanda, Somali, Güney Kore, Svaziland, Tanzanya, Tayland, Zambiya ve Zimbabve.

Birkaç ülkeyle de anlaşma müzakereleri devam etmektedir:

Belarus, Çek Cumhuriyeti, Etiyopya, Eritre, İran, Kazakistan, Mauritius, Mozambik ve Güney Afrika.

3.14.1. Doğu Afrika Birliği

Doğu Afrika Birliği (East African Community - EAC) Burundi, Kenya, Ruanda, Tanzanya, Uganda, Güney Sudan, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Somali'den oluşmaktadır. Yönetim merkezi Tanzanya'nın Arusha şehridir. Kenya'nın üyeliği, 300 milyon nüfuslu ve 300 milyar dolarlık GSYİH'li tek bir pazarın parçası olmak anlamına gelmektedir.

EAC pazarının bir üyesi olarak, bir EAC ülkesinde üretilen ve başka bir ülkede satılan tüm mallar, üye ülkeler arasında hiçbir gümrük tarifesiz olması nedeniyle yerel olarak üretilmiş gibi muamele görür. Ticaretin önündeki tarife dışı engeller de kaldırılmıştır. Aynı üye ülkeler, hammaddelerin üretimini ve işlenmesini teşvik etmek amacıyla EAC'ye giren mallar için ortak bir gümrük tarifesiz uygulamaktadır. Bu program kapsamında,

hammadeler gümrük vergisiz, ara mallar yüzde 10 ve mamul mallar yüzde 25 vergilendirilmektedir.

Doğu Afrika Birliği nezdinde uygulanan gümrük vergilerini gösteren (EAC Common External Tariff) güncel tam listeye <https://kra.go.ke/images/publications/EAC-CET-2022-VERSION-30TH-JUNE-Fn.pdf> linkinden ulaşılabilir.

Değerlendirilen gelecek adımlar arasında bir parasal birlik ve bir siyasi federasyon yer almaktadır.

3.14.2. Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA)

COMESA (Common Market for Eastern and Southern Africa), 800 milyar dolarlık milli hasılası, 320 milyar dolarlık küresel dış ticareti, 12 milyon km² yüzölçümü, 600 milyona yaklaşan nüfusu kapsayan 21 üye devleti ile Afrika'nın neredeyse üçte ikisine sirayet eden ortak pazar yeri oluşturmaktadır. Bölge menşeli mallar için nicel ve tarife dışı engellerin nihai olarak kaldırılması ile yakın gelecekte bir gümrük birliği planlanmaktadır. Ortak dış tarifeler de öngörülmektedir. Hem COMESA'ya hem de EAC tek pazarına üye olan bazı ülkelerin getirdiği teknik ve yasal zorluklar göz önüne alındığında, COMESA birliğinin koşullarının EAC'nin koşullarıyla uyumlu hale getirilmesi muhtemeldir.

Üye ülkeleri şunlardır: Burundi, Komorlar, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Cibuti, Mısır, Eritre, Etiyopya, Kenya, Libya, Madagaskar, Malavi, Mauritius, Ruanda, Seyşeller, Somali, Sudan, Svaziland, Tunus, Uganda, Zambiya, Zimbabve.

3.15. Zorunlu belgeler

Kenya Standartlar Bürosu, sevk öncesi inceleme kapsamında uygunluk kontrolünü malların menşe ülkesinde yapmak üzere tüm dünyada farklı denetim ve gözetim firmalarını atamıştır. Türkiye’de ise SGS Türkiye (<https://www.sgs.com/tr-tr>) şirketi atanmıştır.

Kenya'da ithal ürünler sevk öncesi incelemeye tabi olup KEBS tarafından söz konusu denetimleri yapmak üzere yetkilendirilmiş SGS'nin düzenlediği **uygunluk belgesi (Certificate of Conformity)** birçok üründe zorunludur. 2023 yılında KEBS tarafından yayınlanan PVOC PROGRAM OPERATIONS MANUAL ([PVOC-MANUAL_v13.pdf](https://www.kebs.org/PVOC-MANUAL_v13.pdf) ([kebs.org](https://www.kebs.org))) konuya ayrıntılı açıklama getirmektedir.

Diğer taraftan aşağıda HS kodlarına ve ürün tanımlarına yer verilen ürünler sevk öncesi incelemeye tabi olmayıp Pharmacy and Poisons Board'un sağlık ve güvenlik yönünden denetime tabidirler.

▪ 3001: Organs and glands ▪ 3002: Blood and related products ▪ 3003 - 3004: Medicaments ▪ 3006.30.00: Opacifying preparations for X-ray examinations; diagnostic reagents designed to be administered to the patient ▪ 3006.40.00: Dental cements and other dental fillings; bone reconstruction cements	Pharmacy and Poisons Board Guideline on Import and Export of Health Products and Technologies - Pharmacy and Poisons Board (pharmacyboardkenya.org) • Import Permit • Parallel import license (Paralel ithalat yapacak olan şirketler için) • Local CoC (İhracat ülkesinden CoC olmadan gelen ürünler için)
--	---

▪ 3006.60.00: Chemical contraceptive preparations based on hormones. ▪ 3006.91.00: Appliances identifiable for ostomy use ▪ 3006.92.00: Waste pharmaceuticals ▪ 3006.93.00: Placebos and blinded (or double-blinded) clinical trial kits for a recognised clinical trial, put up in measured doses	• Import Standardization Mark (ISM) Permit (Yerel piyasada satılacak ürünler için)
---	--

3.16. Standartlar

Ülkede standartları belirleyen ve çeşitli düzeylerde standartlara uygunluğu gösteren belgelendirmeler yapan kuruluş Kenya Bureau of Standards'dır (KEBS). Ayrıntılar için <https://www.kebs.org> web sitesi kontrol edilebilir.

Kenya piyasasına arz edilecek ithal ürünler, sevkiyat öncesi menşe ülkesinde KEBS tarafından yetkilendirilmiş kuruluşlar tarafından ürün güvenliği ve belirli kalite standartları açısından denetlenmektedir. Denetimlerin başarılı sonuçlanması halinde durumu tevsik eden bir uygunluk belgesi (certificate of conformity) hazırlanarak ihracatçıya teslim edilmekte ve bu ürünler Kenya gümrüğünden ancak uygunluk belgesinin ibraz edilmesiyle geçirilebilmektedir.

KEBS yetkilendirilmiş kuruluşların belirlenmesi için ihaleye çıkmakta ve bu kuruluşları dünya genelinde tayin ettiği 19 bölge bazında yetkilendirmektedir. Ülkemizin de içinde bulunduğu Akdeniz bölgesinde söz konusu denetimleri yapmaya tek yetkili kuruluş SGS'dir. Ayrıntılar için <https://www.sgs.com.tr> web sitesi takip edilebilir.

3.17. Etiketleme ve ambalajlama

Önceden paketlenmiş ürünlerin ithalatı metrik ağırlık veya metrik sıvı ölçüsü ile satılmalıdır. Ağırlıklar ve ölçü göstergeleri metrik formda olmalı veya hem metrik hem de İngiliz ölçü birimlerine uygun birimleri (ör. ABD standardı) göstermelidir.

İthal edilen ürünlerin ambalajlarının tüm etiketleri İngilizce ve/veya Kiswahili dilinde olmalıdır. Paketlenmiş ürünler (gıda maddeleri, kimyasallar, kozmetikler ve benzeri ürünler gibi) parti numaralarını ve son kullanma tarihlerini ve/veya üretim tarihlerini belirtmelidir. Sınırlı raf ömrüne sahip tüm ithalatlar (gıda ürünleri) Kenya'ya beklenen varış tarihinden itibaren %75'ten fazla raf ömrüne sahip olmalıdır. Gıda dışı ürünler için gereken asgari raf ömrü %50'dir.

Üreticilerin tüketilebilir ürünlerin etiketlerinde üretim ve son kullanma tarihini belirtmeleri gerekir. Farmasötik ürünlerin etiketinde, terapötik olarak aktif maddeler, etkisiz bileşenler, herhangi bir bakterisidal veya bakteriyostatik maddenin adı ve yüzdesi, son kullanma tarihi ve parti numarası, ürünün kayıt numarası ve uyarılar veya önlemler ile üreticinin resmi adı ve iş adresi yer almalıdır.

Ayrıntılı bilgi için; bazı özellik arz eden ürünlere özgü Standartlar Kanunu uyarınca hazırlanan aşağıdaki tebliğler incelenebilir.

- Kenya standard specification for labeling of cosmetic products,
- Kenya standard specification for medical devices—symbols to be used with medical device labels, labeling and information to be supplied,

- Kenya standard specification for the labelling of and claims of foods for special medical purposes

3.18. Lojistik (nakliye süresi, en fazla tercih edilen taşıma modları, güzergahlar v.b.)

Kenya'nın ve hatta Doğu Afrika'nın Hint Okyanusuna açılan en büyük limanı Mombasa limanıdır. Her türlü tonajda geminin yanaşmasına imkan verecek kapasiteye sahiptir. İkinci limanı ise henüz kullanımı çok yaygın olmayan Lamu Limanıdır.

Ülkemizden yüklenen ağır ve hacimli eşyaların Kenya'ya ulaşımı çoğunlukla deniz yolu ile gelmekte olup Süveyş Kanalı ve Kızıl Denizi aşan gemiler Hint Okyanusuna ulaşmasının ardından zaman zaman doğrudan, zaman zaman ise Birleşik Arap Emirlikleri'ne uğradıktan sonra Mombasa limanına gelmektedir.

Taşıyıcı şirket bulmakta zorluk bulunmamakta olup her türden irili ufaklı birçok gemi taşıma şirketi Mombasa'ya yanaşmaktadır.

Yüklerin Kenya'ya ulaşmasında uzun yıllardan beri sıkıntı olan gemi kaçırma ve fidye isteme şeklinde yürütülen korsanlık problemi ve son günlerde Yemenli bazı grupların Kızıldeniz'de yük taşıyan gemilere yaptıkları saldırılar maalesef Kenya'ya gemi trafiğini olumsuz etkilemektedir. Türkiye'den Kenya'ya gelen yükler, Kızıldeniz'deki sorun başlamadan önce

30-45 gün arasında 40 ft konteyner 3-4 bin USD'a gelmekteyken, Kızıldeniz sorunu ile beraber rota sıklıkla Güney Afrika Ümit Burnu'nu dolaşarak 80-90 günde gelme yönünde kaymış ve fiyatlar 9-10 bin USD'yi bulmuştur. ([By the numbers: How conflict in the Red Sea disrupts global trade – POLITICO](#))

3.19. Dağıtım kanalları (acente, distribütör, temsil, doğrudan son kullanıcıya satış, mağaza kiralama vb.) perakende satışlar

Kenya'da satışlar büyük oranda konvansiyonel mağazalarda gerçekleşmekte, çevrimiçi alışveriş imkân ve alışkanlığı henüz gelişmektedir. Büyük perakendecilerin alımlarını az sayıda toptancı vasıtasıyla gerçekleştirdiği gözlemlenmektedir. Lojistik kısıtlar ve altyapı yetersizlikleri perakende sektörünü olumsuz olarak etkilemektedir. Nairobi ve Mombasa gibi büyük şehirler dışındaki yerlere ulaşabilmek için iyi bir distribütör ağı kurulmalıdır. Fiyata duyarlı olan pazarda maliyetlerin asgari düzeyde tutulması satışları etkileyecektir. Diğer taraftan, pazarda Türk mallarının imajı oldukça olumludur. Türk malı ve markalarının piyasada görünürlüğünün artırılmasının ve fiyat-kalite dengesine vurgu yapan bir pazarlama stratejisinin satışları olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Acente

Kenya'da, Kenya'ya ihracat yapan yabancı şirketlerin yerel bir acente veya distribütör bulundurmasını gerektiren hiçbir yasa veya politika yoktur. Ancak, bir Türk şirketinin Kenya'da ikamet eden bir acente veya distribütör bulundurması şiddetle tavsiye edilir. İhraç edilecek ürün servis gerektiriyorsa, kalifiye servis personeli ve makul miktarda yedek parça sağlanmalıdır. Bir acente, distribütör veya ortak bulmak için, Kenya'da gerçekleşen fuarlara katılım, şirketler ile yüz yüze temas anlamında faydalı olacaktır. Diğer taraftan yurt dışı pazar araştırması kapsamında bireysel ziyaretler yapılması da faydalı olacaktır. Bunlara ek olarak her zaman Ticaret Müşavirliğinden destek alınması mümkündür ve tavsiye edilir.

Franchise

Türk firmalarımızca Kenya'da az da olsa franchise verilerek çalışan şirketlerimiz mevcuttur. Franchise işletme modeli de Acente işletme modeli kısmında bahsedilenler ile benzerlik göstermektedir.

Franchisingin önündeki temel engeller ise; fikri mülkiyetin korunması, gerekli kalite standartlarını karşılayan yerel tedarik eksikliği, franchise sözleşmesinin sık sık ihlal edilmesi ve franchise alanların taahhüt eksikliği, sınırlı müşteri tabanı ve genel olarak franchising konseptinin anlaşılmaması olarak sayılabilir.

3.20. E-Ticaret

UNCTAD (2022) Kenya eTrade Readiness Assessment raporuna göre; Kenya devletinin son otuz yılda yaptığı yatırımlar sayesinde Kenya sağlam bir dijital altyapıya sahip olmuştur. Ülkede e-ticaretin büyümesinin kritik kolaylaştırıcı faktörleri; internet kullanımının artması, dijital cihazların kullanımı ve mobil para yenilikleridir. Bu kapsamda Kenya, 2022'de toplam gelirlerin 3,6 milyar ABD dolarına ulaşması beklenen Afrika kıtasında e-ticarette Nijerya ve Güney Afrika ile birlikte liderler arasındadır. Bununla beraber e-ticaretin mevzuat alt yapısı zayıf olup, güçlendirilmesi yönünde piyasada yaygın görüş hakimdir.

Kenya, dört uluslararası havaalanı, kapsamlı bir karayolu ve demiryolu ağı ve iki modern derin deniz limanı da dahil olmak üzere nispeten iyi gelişmiş ulaşım ve lojistik altyapısına sahiptir. Ayrıca, iç pazarına hizmet eden birkaç ulusal ve uluslararası kargo firması da vardır. Ancak, fiziksel adresleme sistemlerinin olmaması, yoğun yol tıkanıklığı, daha küçük lojistik şirketleri arasında takip ve izleme yeteneklerinin eksikliği ve Kenya'nın bazı bölgelerindeki zayıf karayolu altyapısı, ülkedeki e-ticaret için kritik zorluklardır.

Kenya, mobil para inovasyonunda kıta lideridir. Afrika'nın önde gelen mobil para transfer hizmeti olan ve 50 milyondan fazla aktif kullanıcıya sahip M-Pesa'nın evidir. Sonuç olarak, mobil para e-ticaret için en yaygın ödeme yöntemidir.

E-Ticarette ise en sık kullanılan şirket [Jumia Kenya](https://www.jumia.co.ke)'dır. Ayrıca [Jiji.co.ke](https://www.jiji.co.ke) da sıklıkla kullanılmaktadır.

3.21. Satış sonrası hizmetler

Kenyalı alıcılar, özellikle elektronik ürünler için garantiler dahil olmak üzere giderek daha güçlü satış sonrası servis ve müşteri desteği talep etmektedir. Satış sonrası onarım, teknik servis ve müşteri desteği, Kenya'nın zorlu fiziksel altyapı ortamı göz önüne alındığında özellikle önemlidir. Kenya'daki ürünler genellikle nakliye, uygunsuz kurulum ve sürekli elektrik akımı dalgalanmalarından dolayı hasar görür. Bu sebeplerle satış sonrası destek, satış döngüsünün ayrılmaz bir parçası olmaya devam etmekte ve satıcıya ek bir avantaj sağlamaktadır.

Diğer taraftan üreticiler, yerel bir temsilciyle birlikte kurulum ve kullanım talimatları dahil olmak üzere ayrıntılı ürün bilgileri sağlamalıdır. Yedek parçaların yerelde bulunabilirliği ve ulaşılabilirliği de hayati önem taşımaktadır.

3.22. Reklam ve pazarlama

Ülkede en yaygın kullanılan geleneksel reklam biçimleri basılı yayın, radyo ve televizyondur. Ancak Hükümet de dâhil olmak üzere çoğu şirket ve kuruluş artık internet üzerinden ve sosyal medya platformları aracılığıyla yeni reklamcılık yöntemlerini de benimsemektedir. Ürün şikâyetleri de artık çeşitli sosyal medya platformları aracılığıyla kolayca bildirilebilmektedir. Şirketler müşterilerine daha kolay ulaşmak için giderek daha fazla web sayfası kurmakta ve sosyal medya hesapları oluşturmaktadırlar.

3.23. İş yapma kolaylığı, iş kültürü

Kenyalı iş insanları, özellikle üstlerle etkileşimlerde resmiyete önem verir. Ünvanlar yaygın olarak kullanılır ve birine adıyla hitap etmek, yakın bir çalışma ilişkisi kurulmadığı sürece saygısızlık olarak görülebilir. Kenya'daki işyeri iletişimi dolaylı olma eğilimindedir. Doğrudan yüzleşme, özellikle üstlere karşı, genellikle saygısızlık olarak görülür.

Çalışanlar, beden dili, yumuşatılmış ifadeler veya şakalar yoluyla anlaşmazlıklarını veya endişelerini gizlice iletebilirler. Örneğin, bir talebe doğrudan "hayır" demek yerine, biri "bu zor olabilir" gibi ifadeler kullanabilir veya alternatif çözümler önerebilir.

Toplantılar genellikle açık gündemler ve belirlenmiş konuşmacılar içeren yapılandırılmış bir formatı takip eder. Söz kesmek veya sıra dışı konuşmak kaba olarak görülebilir. Kenyalılar, uyum sağlamak ve havayı yumuşatmak için mizah kullanırlar. Ancak, istemeden gücendirmekten kaçınmak için kültürel nüanslara dikkat etmek gerekir.

Duruş, jestler ve göz teması, hepsi anlam ifade eder. Göz temasını sürdürmek saygıyı gösterirken, kıpırdanmak veya başka yere bakmak rahatsızlık veya anlaşmazlık belirtisi olabilir. Uyum ve güven oluşturmak esastır. Kenyalılar kişisel bağlantılara değer verir ve ayrıntılara dalmadan önce güven oluşturmak için zaman ayırabilirler.

Kazan-Kazan yaklaşımı, ortak zemin ve yaratıcı çözümler belirleyerek karşılıklı olarak faydalı çözümler bulmaya odaklanırken, uzun vadeli ilişkileri teşvik eder ve Kenya iş dünyasında giderek daha fazla tercih edilmektedir.

Dakiklik giderek daha fazla değer görünürken, zaman yönetimine esnek bir yaklaşım yaygındır. Görüşme saatine bir süre geç gelmesi Kenyalılar için normaldir.

Kenya'da çeşitli resmi tatiller, bölgesel kutlamalar ve dini kutlamalar yıl boyunca iş operasyonlarını etkileyebilir. Bu kültürel ve yasal belirteçleri anlamak, sorunsuz planlama ve verimli zamanlama için çok önemlidir. Kenya, Çalışma Yasası tarafından zorunlu kılınan, resmi tatiller olarak da bilinen bir dizi ulusal tatile uymaktadır.

Bazı önemli resmi tatiller (2024 için)

Tarih	Tatil
1 Ocak	Yılbaşı
11 Şubat	Moi Anma Günü
29 Mart	Paskalya Cuması
1 Nisan	Paskalya Pazartesi
10 Nisan	Ramazan Bayramı
1 Mayıs	İşçi Bayramı
1 Haziran	Madaraka Günü
17 Haziran	Kurban Bayramı
10 Ekim	Moi Günü
20 Ekim	Mashujaa Günü
24 Ekim	Diwali (Hindu Bayramı)

12 Aralık	Jamhuri Day (Milli Gün)
25 – 26 Aralık	Noel

Resmi tatiller ve büyük kutlamalar Kenya'daki çalışma programlarını önemli ölçüde etkiler. İşletmeler genellikle bu günlerde çalışma saatlerini ayarlar veya tamamen kapatır. Özellikle Noeli içine alan Aralık ayı ikinci haftasından itibaren neredeyse Ocak ayının ilk haftasına kadar tatil yapmak ve yıllık izin kullanmak genel kabul görmüş bir alışkanlıktır. Bu tatilleri planlamanıza dahil etmeniz ve program ayarlamalarını buna göre yapmanız tavsiye edilir.

Mesai saatleri 08.00-17.00 ya da 09.00-18.00 olarak uygulanmakta, Cumartesi ve Pazar günleri hafta sonu tatili yapılmaktadır. Yerel saat yıl boyunca Türkiye ile aynıdır.

3.24. İthalat vergileri (gümrük vergisi, katma değer vergisi, özel tüketim vergisi, ilave gümrük vergisi, anti damping vergisi vb.)

Kenya'nın dahil olduğu Doğu Afrika Birliği'nde (EAC) uygulanan ortak gümrük tarifesi incelendiğinde;

- 30'uncu fasıl Eczacılık Ürünlerinin tamamında;
- 3821-Mikroorganizmaların (virüsler ve benzerleri), bitkilerin, insan veya hayvan hücrelerinin geliştirilmesine veya idamesine mahsus müstahzar kültür ortamları tarifesinde ve 3822- Bir mesnet üzerinde bulunan laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan reaktifler, bir mesnet üzerinde ve kit şeklinde olsun olmasın laboratuvarlarda veya teşhiste kullanılan müstahzar reaktifler tarifesinde;
- Sağlık sektörü ile alakalı olabilecek 9013, 9018, 9019, 9020, 9021, 9022, 9025, 9027 tarifelerinin tamamında **gümrük vergisi % 0'dır**. Dolayısıyla vergisel anlamda **diğer rakip ülkelerin her hangibir avantajlı konumu bulunmamaktadır.**

Dolayısıyla sağlık sektöründe Türk şirketlerimiz tarafından Kenya piyasasına yeterince nüfuz edilemediği, ülkemiz payının Kenya ithalatında son derece düşük olduğu, ancak Türk sağlık sektörü ürünlerinin dünyanın dört bir yanına ihracının yapıldığı, gerek fiyat gerekse de kalite açısından değerlendirildiğinde ve vergisel avantaj açısından da hiç bir ülkenin üstünlüğünün bulunmadığı düşünüldüğünde Türk şirketlerimiz için Kenya pazarında fırsat olduğu değerlendirilmektedir.

Ayrıca bazı sağlık ürünlerinde Sıfır KDV Oranı uygulanmakta, bazı sağlık ürünleri ise KDV'den muaf tutulmaktadır.

- Kenya'daki ilaç üreticilerine ilaç üretmek için tedarik edilen girdiler veya hammaddeler (yerel olarak üretilen veya ithal edilen), Bakanlığın oluru ile KDV % 0 uygulanmaktadır.
- **Diğer % 0 KDV uygulanan Eczacılık Ürünleri**
 - 3002.20.0 Vaccines for human medicine.
 - 3002.30.0 Vaccines for veterinary medicine
 - 3003.10.00 Medicaments Containing penicillin or derivatives thereof, with penicillanic acid structure, or streptomycins or their derivatives.
 - 3003.20.00
 - 3003.39.00 Other medicaments, containing hormones or other products of heading No. 29.37 but not containing antibiotics, not put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.

- 3003.40.00 Medicaments containing alkaloids or derivatives thereof but not containing hormones or other products of heading No. 29.37 or antibiotics, not put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3003.90.00 Other.
- 3003.90.10 Infusion solutions for ingestion other than by mouth not put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3003.90.90 Other medicaments (excluding goods of heading No. 30.02, 30.05 or 30.06) consisting of two or more constituents which have been mixed together for therapeutic or prophylactic uses, not put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3004.10.00 Medicaments containing penicillins or derivatives thereof, with a penicillanic acid structure, or streptomycins or their derivatives, put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3004.20.00 Medicaments containing other antibiotics, put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3004.32.00 Medicaments containing adrenal cortical hormones, put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3004.39.00 Other medicaments containing hormones or other products of heading No. 29.37 but not containing antibiotics, put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3004.40.00 Medicaments containing alkaloids or derivatives thereof but not containing hormones, or other products of heading No. 29.37 or antibiotics, put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3004.50.00 Other medicaments containing vitamins or other products of heading No. 29.36 put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3004.90.00 Other medicaments (excluding goods of heading No. 30.02, 30.05 or 30.06) consisting of mixed or unmixed products, for therapeutic or prophylactic uses, put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
- 3004.90.90 Other medicaments (excluding goods of heading No. 30.02, 30.05 or 30.06) consisting of mixed or unmixed products, for therapeutic or prophylactic uses, put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.

Aşağıdaki ürünler ise KDV'den **muaf**tır.

- 9018.31.10 Disposable plastic syringes
- 9018.31.90 Other syringes with or without needles.
- 9018.32.00 Tubular metal needles and needles for sutures
- 9018.39.00 Catheters, cannulae and the like
- Blood bags.
- Blood and fluid infusion sets
- 2941.20.00 Streptomycins and their derivatives; salts thereof.
- 2941.30.00 Tetracyclines and their derivatives; salts thereof.
- 2941.40.00 Chloramphenicol and its derivatives; salts thereof.
- 2941.50.00 Erythromycin and its derivatives; salts thereof.
- 2941.90.00 Other antibiotics.

3001.20.00	Extracts of glands or other organs or of their secretions
3001.90.10	Heparin and its salts.
3001.90.90	Other human or animal substances prepared for therapeutic or prophylactic uses, not elsewhere specified or included.
3002.10.00	Antisera and other blood fractions and modified immunological products, whether or not obtained by means of biotechnological processes.
3003.20.00	Medicaments containing other antibiotics not put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
3003.31.00	Medicaments containing insulin, not put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
3004.31.00	Medicaments containing insulin put up in measured doses or in forms or packings for retail sale.
3005.10.00	Adhesive dressings and other articles having an adhesive layer impregnated or coated with pharmaceutical substances or put in forms or packings for retail sale for medical, surgical, dental or veterinary purposes.
3005.90.10	White absorbent cotton wadding, impregnated or coated with pharmaceutical substances, or put up in forms or packings for retail sale for medical, surgical, dental or veterinary purposes.
3005.90.90	Other wadding, gauze, bandages and similar articles (for example, dressings, adhesive plasters, poultices), impregnated or coated with pharmaceutical substances or put up in forms or packings for retail sale for medical, surgical, dental or veterinary purposes.
3006.10.00	Sterile surgical catgut, similar sterile suture materials and sterile tissue adhesives for surgical wound closure, sterile laminaria and sterile laminaria tents; sterile absorbable surgical or dental haemostatics.
3006.20.00.	Blood-grouping reagents.
3006.30.00	Opacifying preparations for X-ray examinations; diagnostic reagents designed to be administered to the patient.
3006.40.00	Dental cements and other dental fillings; bone reconstruction cements.
3006.50.00	First-aid boxes and kits.
3006.60.00	Chemical contraceptive preparations based on hormones or spermicides.
3006.70.00	Gel preparations designed to be used in human or veterinary medicine as a lubricant for parts of the body for surgical operations or physical examinations or as a coupling agent between the body and medical instruments.
3006.91.00	Appliances identifiable for ostomy use.
3006.92.00	Waste pharmaceuticals
9619.00.10	Sanitary towels (pads) and tampons.

3.25. Ödeme şekilleri (mevcut durum/tavsiye edilen ödeme şekilleri)

Kenya’da alınan malların karşılığında ödemelerin geciktirilmesi, hiç ödeme yapılmaması, malların limandan çekilmesinde gecikme nedeniyle demoraja sebep olunması veya dolandırıcılık vakaları ile sıklıkla karşılaşılmaktadır. Bu sebeptendir ki ihracatta mutlaka peşin veya akreditifli çalışılması tavsiye edilmektedir.

Diğer taraftan ihracatta CIF teslim çalışılan durumlarda, alıcının malı limandan geç çekmesi nedeniyle demoraja sebep olduğu, teslim şeklinin CIF olmasından dolayı da demorajın kime yükleneceği konusunda anlaşmazlıkların yaşandığı, taşıyıcı şirketlerin sıklıkla malın göndericisine demorajı yansıtmaya çalıştığı tecrübe edilmektedir.

3.26. Tarife dışı engeller

Kenya'nın ithal ürünler için uyguladığı prosedürlerin ihracatçılarımız açısından teknik engel oluşturmadığı değerlendirilmekle birlikte, sevk öncesi inceleme süreçlerinin uzun sürebilmesi zaman zaman şikayetlere konu olmaktadır. Öte yandan, söz konusu uygulama bütün ülkelerin ihraç ürünlerini kapsamakta, her ülke ihracatçıları için benzer süreçler yaşanmaktadır.

Kenya, Doğu Afrika Topluluğu (EAC) ve Doğu ve Güney Afrika Ortak Pazarı (COMESA) gibi bölgesel entegrasyona yönelik uluslararası kuruluşların üyesidir. Ülke, bu kapsamda birçok diğer Afrika ülkesiyle tercihli ya da gümrük vergisiz ticaret yapmakta, diğer üye ülkelerden ihracatçılar pazara girişte avantajlı konuma gelebilmektedir. Buna ek olarak Kenya'yla ticari ilişkileri daha gelişmiş olan özellikle Çin ve Hindistan gibi ülkelerin ülkede kurmuş olduğu ilişkiler ağıyla kendilerine avantaj sağlayabildiği gözlemlenmektedir.

Geçtiğimiz yıllarda Türkiye'den Kenya'ya ihraç edilen ürünlerin denetimlerinin Türk Standartları Enstitüsü (TSE) tarafından KEBS düzenlemelerine göre yapılması hususunda girişimler olmuşsa da Kenya otoritelerinin denetimlerin tarafsızlığı kaygısı nedeniyle bir sonuca bağlanamamıştır. Son olarak 2016 yılında iki kurum yetkilileri arasında konu gündeme gelmiştir. KEBS yetkilileriyle yapılan görüşmelerde, bu tür denetimlerin bağımsız ve tarafsız kuruluşlarca yapılmasının gerektiği, Türk mallarının Türkiye'de resmi statüyü haiz bir kuruluş tarafından denetlenmesine sıcak bakılmadığı aktarılmaktadır. Buna ek olarak, uygunluk değerlendirme kuruluşları KEBS tarafından bölgesel olarak yetkilendirilmekte, TSE'nin Türkiye'nin dahil olduğu bölgenin diğer ülkelerinde bu denetimleri sürdürecektir bir teşkilatlanmasının olmayışı da uygulamada TSE'nin yetkilendirilmesini zorlaştırmaktadır.

Kenya'nın ürün güvenliği ve denetimi uygulamalarından kaynaklanabilecek sorunlarla karşılaşılmasında için ihracat öncesinde ilgili kurumlarla irtibat kurulması mümkündür. Bu konuda Kenya Trade Network Agency ([KenTrade – Trade Made Simple](#)) sitesinin ve bu sitenin altında faaliyet gösteren Info Trade Kenya ([InfoTradeKenya](#)) sitesinin incelenmesi ve takibi faydalı olacaktır. Bölge özelinde tecrübesi bulunan kargo firmalarıyla çalışılması muhtemel sorunların çözümünü kolaylaştırabildiği gibi, Ticaret Müşavirliğimize danışılması halinde de gerekli bilgilendirme ve yönlendirme ihracatçılarıımıza sağlanmaktadır.

4. Fırsatlar ve tehditler

Kenya, Doğu Afrika'da önemli bir pazar olmaya devam edecektir. Kenya'nın büyük ve hızla büyüyen nüfusu (55 milyon olarak tahmin ediliyor), gerek Afrika gerekse de Sahra altı Afrika ülkeleri arasında karşılaştırmalı refahı ve Doğu Afrika ulaşım ve finans merkezi olarak rolü, pazar fırsatları yaratmaktadır. Koronavirüs salgını nedeniyle 2020'de görülen bir durgunluğun ardından, ekonomi 2021'de %7,6 oranında güçlü bir şekilde toparlanmış ve büyüme 2022'de %4,8'e olarak gerçekleşmiştir. 2023'te daha zorlu yerel ve küresel koşullar büyümeyi %4,5'e düşürse de 2024-27'de ortalama %5,6'lık bir toparlanma beklenmektedir. Geniş bant internetin, e-ticaretin ve mobil para platformlarının yaygınlaşması büyümeye yardımcı olacaktır. Yurt içi riskler arasında kuraklık ve güvensizlik yer alırken, küresel riskler arasında ABD-Çin gerginliği, devam eden Rusya-Ukrayna savaşının belirsiz sonucu, komşulardan Somali'de devam eden El-Şebab terör örgütünün varlığı, Somali'den ayrılan Somaliland özelinde komşu ülkeler ile yaşanan gerginlikler sayılabilir.

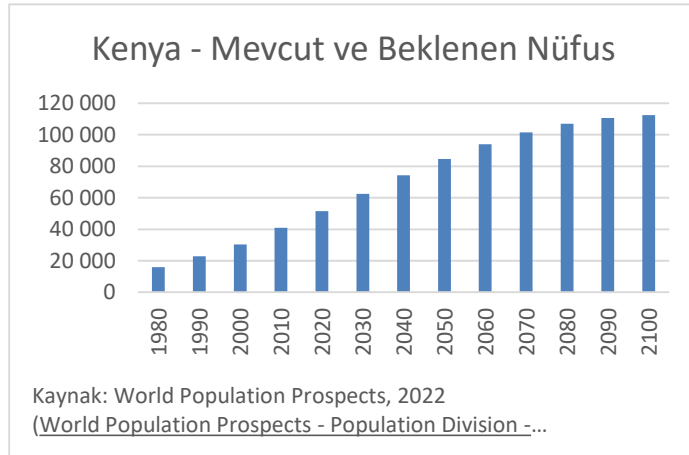
Kenya'nın içinde yer aldığı, DRC ve Somali'nin de katılımıyla sekiz üyeli bölgesel güç olan Doğu Afrika Topluluğu (EAC) içindeki işbirliği ve dayanışma nedeniyle pazar fırsatları

artacaktır. Mal, hizmet, sermaye ve işgücü akışlarındaki kısıtlamaların kademeli olarak azaltılması, EAC'deki Kenyalı firmalar ve Kenya'daki daha büyük bir pazara ulaşabilecek yabancı yatırımcılar için yeni fırsatlar yaratacaktır. Kenya ayrıca yeni kurulan Afrika Kıta Serbest Ticaret Alanı'ndan (AfCFTA) faydalanmak için iyi bir konumdadır, ancak ayrıntıların kesinleştirilmesi ve anlaşmanın uygulanması birkaç yıl sürecektir.

Ayrıca Transparency International'ın 2023 Küresel Yolsuzluk Algısı Endeksi'ne göre ([Kenya - Transparency.org](https://www.transparency.org)) Kenya, 100 puan üzerinden 31 puan ile 180 ülke arasında 126. sırada yer almaktadır (180. en yolsuz ülke). Özellikle arazi işlemlerinde ve büyük hükümet sözleşmelerinde yolsuzluk iddiaları devam etmektedir.

Kenya'nın kamu sektörü harcamaları, artan kamu borcundan olumsuz etkilenmektedir. Economist Intelligence Unit (EIU) Ülke Risk Raporuna göre, Kenya'nın risk değerlendirmesi, geniş bir bütçe açığı ve dış borç ödeme maliyetinin artması riskler oluşturduğu için CCC seviyesinde kalmaya devam etmektedir. Kenya'nın GSYİH'ye oranla dış borç yükü, 2022'de %69,8'e yükselmiştir.

5. Görüş ve Değerlendirmeler

Kenya gerek doğum yoluyla gerekse de yoğun göç alması sebebiyle nüfusu hızlı artan bir ülkedir. Sahra altı Afrika'nın en gelecek vaat eden ülkelerinden biridir.

Birleşmiş Milletlerin 2100 yılına kadar yaptığı nüfus beklenti çalışmasında şu an 55 milyon olan Kenya'nın nüfusunun 2030 yılında 62,5 milyon, 2050 yılında 85 milyon ve 2100 yılında 112,5 milyon olması beklenmektedir. Bu sonuçlar da göstermektedir ki;

Kenya'nın hali hazırda ithalata bağımlı ve ihtiyaçları giderek artan sağlık sektörü, önümüzdeki uzun yıllar boyunca da artan hızla fırsatlar yaratmaya devam edecektir. Bu sebeple Kenya sağlık pazarının, Türk şirketlerimiz için fırsat olduğu değerlendirilmektedir.

6. Yatırımcılar için yararlı bilgiler

6.1. Faydalı linkler

Çalışma izni [Work Permits and Passes – Directorate of Immigration Services](https://www.epza.go.ke/immigration-services)

Doğu Afrika Birliği Ortak Gümrük Tarifesi <https://kra.go.ke/images/publications/EAC-CET-2022-VERSION-30TH-JUNE-Fn.pdf>

İhracat Serbest Bölgeleri [EPZA Home - EPZA \(epzakenya.com\)](https://www.epza.go.ke)

Kamu ihalelerine ilişkin duyurular www.tenders.go.ke

KDV ile ilgili ayrıntılı bilgi [Value Added Tax \(VAT\) - KRA](https://www.kra.go.ke)

Kenya Investment Authority www.invest.go.ke

Kenya Bureau of Standards <https://www.kebs.org>

NSSF - Sosyal güvenlik kaydı <https://www.nssf.or.ke>

NHIF – Ulusal Hastane Sigorta Fonu <https://www.nhif.or.ke>

Proje sürecinde PPP'lerin listesi [Public Private Partnership Unit – The Centre of PPP Expertise \(pppunit.go.ke\)](http://pppunit.go.ke)

Serbest Bölgeler [Special Economic Zones Authority \(sezauthority.go.ke\)](http://sezauthority.go.ke)

Şirket unvanı araştırılması ve reserve edilmesi; <https://www.ecitizen.go.ke>

Şirket kurulumu ile ilgili;

[Starting A Business - Kenya Investment Authority \(KenInvest\)](http://Starting A Business - Kenya Investment Authority (KenInvest))

<https://eregulations.invest.go.ke/menu/1?l=en>

Test Etme, Muayene ve Belgelendirme <https://www.sgs.com.tr>

Teknik engeller www.teknikengel.gov.tr

Vergi mükellefiyet kaydı <http://kenya.eregulations.org/procedure/99/63?l=en>

[eTIMS Taxpayer Portal \(kra.go.ke\)](http://eTIMS Taxpayer Portal (kra.go.ke))

Vize başvuruları [Kenya Electronic System for Travel Authorisation \(eTA\) \(etakenya.go.ke\)](http://Kenya Electronic System for Travel Authorisation (eTA) (etakenya.go.ke))

Yatırım Destekleri Investment Incentives - Kenya Investment Authority

Yatırım fırsatları ve projeler listesi için [eOpportunities \(invest.go.ke\)](http://eOpportunities (invest.go.ke))

6.2. Ulaşılabilecek hukuki & mali danışmanlık şirket ve bürolarına ilişkin bilgiler

Hukuki ve mali danışmanlık şirketleri dahil Türk ihracatçı ve yatırımcılarımızın Kenya ile ilgili her türlü ihtiyaçlarını, Nairobi Ticaret Müşavirliği ofisine sorarak ve danışarak hareket etmesinde fayda görülmekte olup Ticaret Bakanlığımızın sistemi olan Müşavire Danışın uygulamasından soruların ve taleplerin iletilmesi mümkündür. (<http://musaviredanisin.ticaret.gov.tr/>).

Ticaret Müşavirliğimizce hazırlanan diğer raporlara ulaşmak için: [Müşavirlik Raporları \(ticaret.gov.tr\)](http://Müşavirlik Raporları (ticaret.gov.tr))

YASAL UYARI

Burada yer alan bilgi, yorum ve tavsiyeler yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Burada yer alan ve hiçbir şekilde yönlendirici nitelikte olmayan içerik, yorum ve tavsiyeler genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Burada yer alan bilgiler Nairobi Ticaret Müşavirliği tarafından genel bilgilendirme amacı ile hazırlanmıştır.

Hiçbir şekilde yönlendirici nitelikte olmayan bu içerik, genel anlamda bilgi vermeyi amaçlamakta olup; bu içeriğin, müşterilerin ve diğer yatırımcıların alım satım kararlarını destekleyebilecek yeterli bilgileri kapsamayabileceği dikkate alınmalıdır. Bu sayfalarda yer alan çeşitli bilgi ve görüşlere dayanarak yapılacak ileriye dönük yatırımlar ve ticari işlemlerin sonuçlarından ya da ortaya çıkabilecek zararlardan Ticaret Bakanlığı sorumlu tutulamaz.

Dr. Mustafa ALICI
Nairobi Ticaret Müşaviri
Adres: Nairobi Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği
30 Gigiri Road, off Limuru Road, Nairobi, KENYA
Ofis Tel : +254 20 7124779
Ofis IP Tel: +90 312 2048363
E-posta: nairobi@ticaret.gov.tr

www.ticaret.gov.tr

<https://musaviredanisin.ticaret.gov.tr/>